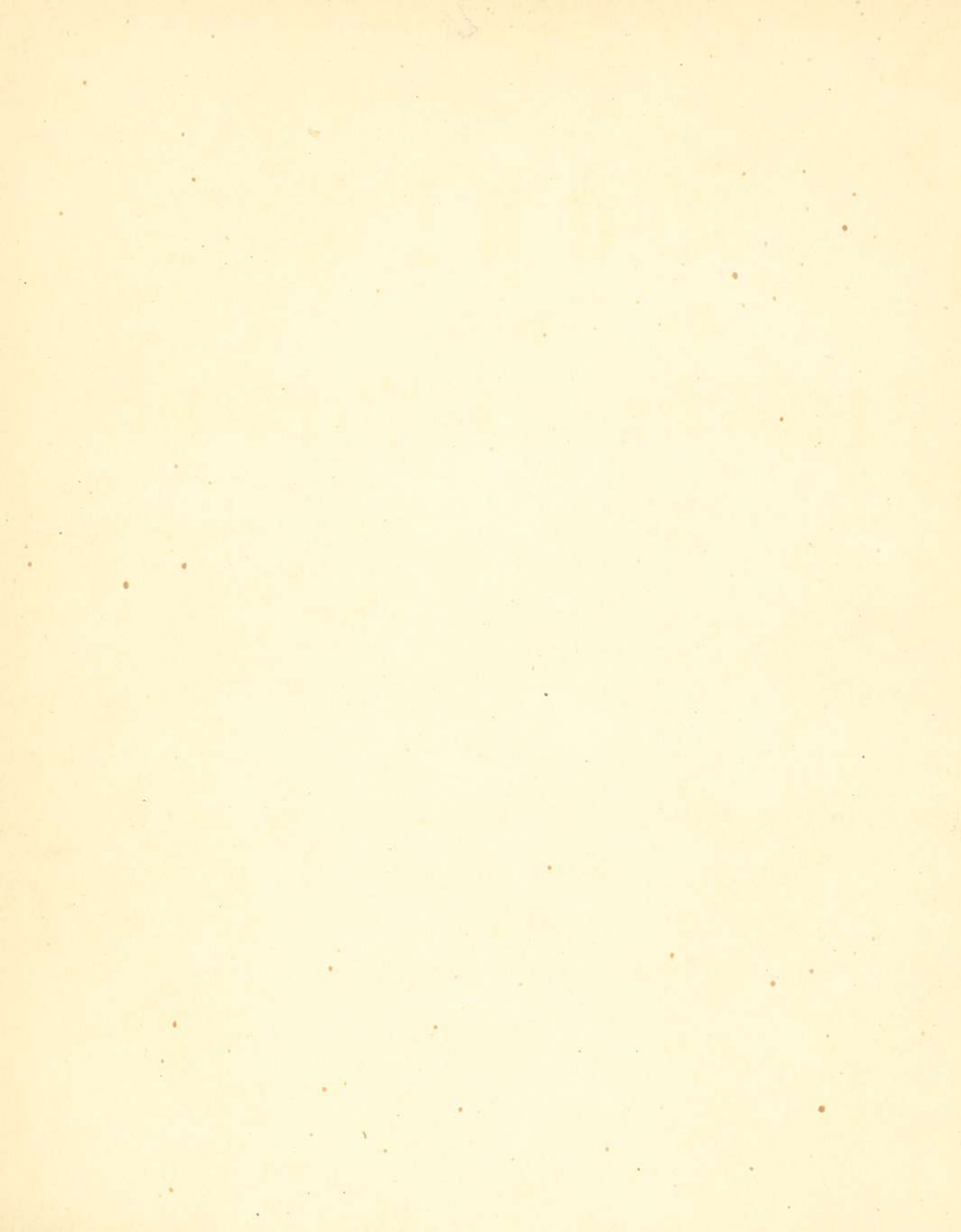

J. KRAFTMAN, TANKAR

Joh. Kraftman

T a n k a r

Om den

Förfallna Christendomens
Uphielpande.

SEDERHOLM,

Tryckt i Kongl. Tryckeriet hos Hrn. Sougt, 1778.

Stora Nygatan, Husets No 104.

1875
1875

Handwritten signature or name

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

Tit

Hans Maj:t

R d n u n g e n.

112

1:10 RE 81102

111 111 111 111 111 111

Stormächtigste Allernädigste Könung.

At Eder Kongl. Majt, framt i början af Des lyckliga Rege-
ring, affärdade Nädig. Skrifvelse til Consistorierne i
Riket, om Gudsfruktan och förbättrade Seder, up-
väckte alla Swea Indbyggares gladaste upmärksamhet.

En vis Konung, lägger den grundwal til sit Regimente, på hwilken Rijs-kroppen står fast och säkert, tilwäxer i lycka och wälsignelse.

Det Samhälle, som äger 2 millioner dygdiga och trefna Inwånare, har säkert bestånd och är uti et ständigt tiltagande; deremot et annat, af 20 millioner odygdiga och wanartiga, är wanmäktigt och bereder sig sielf oincka och undergång.

Ogdaktighet och odugd, har beklageligen störtat oss, uti det mångfaldiga onda, som plågar wårt arma Fädernesland.

Wår olycka är så mycket större, som denne odugd och ogudaktighet, fränt omkring sig, såsom kräftan, och utwidgat sig öfwer alla stånd i Samhället.

Det är således ganska få menniskors lott, at påfinna tienliga och tilwäckeliga botemedel, emot en så allmän tårande siuka.

Sådant oagtat, kan en wälment Underfåte, som önskar sig hållt något litet grand kunna bidra till hånwandet af et så allmänt ondt, swärligen hålla sig, utan at på något sätt yttra sin innerliga åstundan: och et så ert tecken af en stor Konung och en lyckelig Underfåte, är, at denne, utan farhåga, med sina allerunderdånigste Tankar, får tråda inför Majestätet, såsom et Barn til sin Fader.

Iu mera et Barn staplar och är på wågen at falla omkul, då det med leende mun och utwidgade händer, löper til sin Fader, ju kärligare och ömre blifwer det emottagit.

Uppå dylik grund, anhåller jag i allerdiupaste underdånighet, at Eder Kongl. Majt min Allernådigste Konung, med hög Konglig ynness tackes anse, mit wälmenta företagande, då jag i lika underdånighet framter några ensaldiga Tankar, dem jag, til den förfallna Christendomens uphielpande, förmenar bidra.

Allernådigste Konung, såsom högst-lyfande Kongliga egenkaper ättöla Des hörd; Så har ock Förshnen utwidgat och befastat Swea Konunga-magten, at den med fullkomlig drift och awerkan, kan befrämja Samhällets wälfärd.

Sweriges Konung, äger nu mera, både namnet och gagnet af en Konung. Och just dertfore, äro Swea Inbyggares ögon, nu, långt mera och fastare än tilförene, stälde uppå Eder Kongl. Maj:it, i den säkra förtröstan, at Eder Kongl. Maj:it, igenom Guds nåd, återfätter altsamman i sticket, förnämligast det, som på den förfallna Christendomens uphielpande ankommer.

Den Utrådande Gudens ware erwinnerliga lofwad, som igenom Eder Kongl. Maj:its dyra Person, redan skingrat de töckta och swarta moln, hwilka gjorde utseendet på wår Politiska himmel, allt för ömkeligt och bedröfweligt.

Wår ångslan och wårt bekymmer, har blifwit förwändt i glädje och hopp; och det har händt Eder Kongl. Maj:it, som säjes om Konung Salomo, då han emottog Kronan, nemligen, at allt folk drog up emot honom, och folket pipade med pipor och war gansta gladt, så at det skall i markena af deras skri. I. Reg. I: 40.

At leda strömmar och floder, ifrån sin naturliga lopp, är swårt och erfordrar mycken tid och stort arbete: Men at leda et stort Samhälle, ifrån gamla inrotade swanor, har mångdubbelst större swårighet med sig.

Det är ock wisserligen storwerk, at sätta folkstavar i gång, och uppå så många särstildta håll, och uti så olika göromål, afpaka altsamman til enskildt och allmän fördel; at i tid och uti sin början, mota annalkande misbruk, swanor och odygder, och leda underfåtarnes hog, uppå det som godt, dygdigt, Christeligt och anständigigt är, samt at bibehålla hwar och en wid sin tilständiga rätt och säkerhet: i ty allt sådant, erfordrar et ömt hjersta, outtröttelig upmärksamhet, widsträckt kunskap och mycken wisshet och försigtighet.

Dertfore, då Gud stälde i Konung Salomons wal, wid des antråde til Regeringen, at bedia af Honom något, begärte han ej annat, än förstånd at styra det myckna folket.

En begäran, som just påskade sig för den store Konungen: Ty han såg nogsammt, at lycka och wällignelse, för honom och he-

Ia Riket, skulle blifwa en fölgd, af des wisa Regering. Och det som måst ligger en stor Konung omhiertat, är, at genom sin åtgärd, göra folkstavar lyckeliga.

Försynen, som i nåder utforat Eder Kongl. Majjt, at samla och uprätta et stingradt och förderfwadt Folk, Han förlåne vårt Hopp, wår Swenska Salomon, lifstid och hälfa, samt wisheit och wållsignelse af högdene, at utföra et så stort och wigtigt werk. Allmagten hågne Sin Smorda inom Sine armar, och afbøje nådeligen, allt det som kunde skada och oroa Honom!

Gud förlåne Eder Kongl. Majjt slitiga, troгна och omålduga Umbersmän: Ty dese äro de driffiul, förmedelst hwilkas jemna gång, den swåra Regements-bördan, för wår hulde Konung, blifwer dragelig, och hela Riks-kroppen, åter försattes i behörig ordning.

Herren lede undersåtarnes hiertan, til slit, dygd och Gudsfruktan, så at hwar och en anser för högre än allt annat, at ålsta och wörda sin Skapare; och räknar det för en kär och dyr plikt, at ära sin Konung, och at wara en trogen och laglydig undersåte; samt för sin skyldighet, at, uti sin lilla Sphär, och uti inbördes sänja och förtrolighet, åflås med nyttiga, löstiga och anständiga föremål.

Då den Allrådande Guden, nådeligen befrånjar allt detta, winner Eder Kongl. Majjt wår Allernådigste Konung, Sin höga önskan, at Regera öfwer et sålt och lyckeligt Folk.

Under tro-innerliga böner til den Allrådande Guden för Eder Kongl. Majjts och hela det Kongl. Husets höga Sällhet, framhårdar i allerdiupaste underdånighet, til min dödsstund

**Stormågtigste Allernådigste Konung,
Eder Kongl. Majjts**

Kolwisko wid Wibeneborg
den 20 Febr. 1773.

Allerunderdånigste och tropligtigste
tienare och undersåte.

Johan Kraftman.

I Guds Namn.

Om den förfallna Christendomens uphielpande.

Det Högwördige Prästerkapet härstädes, andrager uti sina Postulater, wid innerwarande års Riksdag, at alt hwad som kan tiena til Religionens wård och den förfallna Christendomens uphielpande, måtte med all sorgfällighet, beskrämjat warda (*).

Denne punct igenom=ögnade jag, wid tilfälle, med mycken upmärksamhet.

Det fagnade mig innerligen, at et sådant högt ämne påyrkades med så mycken ömhet. Jag påminde mig äfwen min skyldighet, at, under mine ledige stunder, igenom några ord, biuda til, hälft något litet grand, bidraga til des werkfällighet.

Ey en allmänt högst nyttig sak, bör drifwas och understödas af alla; efter hvars och ens tilfälle och förmåga.

S. I.

Då man nämmer om den förfallna Christendomen, så påsupponeras, at Christendomen tilförene warit bättre; och at den, ifrån sit forna bättre tilstånd, förfallit uti et sämre; hwilket ock Kyrcko=Historien wid handen gifwer, nemligen då Christendomen i sin början, jämföres med desse tider.

(*) Detta Betänkande blef upfatt år 1765.

2

Den frågan förete sig således sielfmant, hwad orsaken warit dertil, at Christendomen förfallit?

Hwarje man erhindrar sig med glädie, wår Nådiga Öfwerhets sorgfällighet, om de allmänna Läro- sätens inrättande, widmagthållande och förbättrande.

Det Högwördiga Prästerkapet, har at hugna sig öfwer fördelaktiga privilegier och rundelig belöning.

Kongl. Kyrko-Ordningen och många, tid efter annan, utkomne ganska hålsosamma Påbud och Författningar, om god ordning i Församlingen och des skötsel, gifwa det Högwördiga Prästerkapet, all nödig och billig myndighet, som befrämjar des Ambetes förvaltning.

Emedan således Öfwerhetens sorgfällighet och goda författningar om Religion och Gudaktighetens öfning tid efter annan tiltagit, kan Christendomens fall och undergång, ej utaf någon underlåtenhet i dy hänledas (*).

§. 2.

At Guds ord och Adans wapen, äga samma kraft, nu, såsom tillföre, lär ingen draga i twiswelsmål.

Ej heller lär någon anledning wara at påstå, det menniskan, nu födes argare och wårre än tillföre.

§. 3.

(*) Dock lærer ej nekas, at Regerings-sättet nyk för detta, gifwit anledning till sielfswäld och öfwerdåd, som födt utaf sig, orätneliga laster och grofwa synder: såsom missämja och hat medborgare emellan, en oårhörd egennytta och tiltagshet, en för hela werlden neslig corruption m. m. Dese hufwudlaster hafwa wälsat, at man förtryckt hwarandra, och underminerat hwarandras beslut och anläggningar, hwarigenom de allmänna refworne, hwilka man ä omse sidor, wist sig angelägen at bota, under den präktigaste titel af nit och ömhet för Säderneslandet, liknat et sår, som skal botas af 2:ne Läkare, hwilka äro aldeles oense om methoden, så at den ena bortriswer det plåster, det den andra pålägger, den ena står up hwad den andra helar, hwarigenom såret blifwer större och farligare: så at den arma Patienten, jemte det des cassa blifwer uttömd, löper fara at mista lifwet.

Utaf det ifriga bemödanet, at häfwa hwarandras widtagne beslut och författningar, har hufwudtållan til all olycka uprunnit, jag menar, et uppenbart förakt af Lagen, äfwen som lätt, fast ofta neslig åtkomst til penningen, öpnat wägen för yppighet och öfwerföb, som födt utaf sig, högfärd, lättia, weklighet m. m. Hwarigenom allehanda knep och bedrägerier, blifwit nödwändiga. Uck! huru djupt har icke Christendomen hos oss förfallit, äfwen igenom allt sådant?

S. 3.

Rikedom, gör obetänksamma och nedriga sinnen förmätne, Högdragne, yppige och öfverflödige m. m. Hwarutaf vändeligen mycket ondt härflyter; men rikedom har vårt kära Fädernesland, intet haft at skryta utaf: dock tör hända, at i dese sednare tider, lätt tilgång på Banco-lån, åstadkommit samma werkan, på sederne, som rikedom.

S. 4.

Allrehanda nöd, såsom hunger och dyr tid, swåra och smittosamma sjukdomar m. m. som understundom plågat vårt kära Fädernesland, hade hållt bort befrämja, än hindra en sann Gudsfruktan; ty ju klarare det i sielfwa werket skönjes, at all mennisko-hjelp är otillräckelig, ju mera bringas den kalkaktiga menniskan, at känna sig sielf och at fly til Skaparen.

S. 5.

Krig, såsom en ibland de aldrastörsta Landsplågor, hänleder til samma ändamål: Men å andra sidan, der mycket Krigsfolk kommer at ligga, lämna de gemenligen odygder efter sig.

Såsom ock mycket ondt i Landet kan inkomma, igenom resor til utländska orter, då de obetänksamt anställas, af bemedlad ungdom, som intet är stadgad och åger fast grund i Moral och Religion, ej eller har sig bekant, hwad som bäst passar sig, för Fäderneslandets Oeconomie.

Ju ensaldigare och mindre konstig lefnadsart är ibland et folk, ju lättare kan dygd och Gudsfruktan bibehållas: mycket och mångt, i den så kallade beleswade werlden, är lofliget och har någon slags behagelighet med sig, men sätter flygtiga och mindre stadgada sinnen, uppå det hala, i synnerhet i anseende til tyckmyckenhet och omåtteligit begär efter den kära penningen: Huru mycket ondt sådant werkar uti en fattig Nation, är obeskrisweligit.

S. 6.

En lam Execution, och des syster, nemligen lättheten at så cedera bonis, hafwa gifwit anledning til bedrägerier; och då Banquens eller Medborgarnes egendom, kommit enom i händer, i hopp at undslippa återbetalningen,

ningen, användes den til yppighet och öfverflöd, at dygd och Gudsfruktan således, under sken af barmhertighet, får trenne slag på en gång.

S. 7.

En superficial belåsenhet och qwickhet, hos yfwiiga, högdragna och wållustiga sinnen, är ock farlig för goda seder och Religion.

Sådana qwicka och på sinligheter begifna sinnen, äro just de samma; som frambringa för mennisko-slågtet högst skadeliga foster, jag menar skrifter, som stöta goda seder och Religion.

Ty emedan berörde skrifter, äro qwickt skrefne, och innehålla sådana skäl och orsaker, som falla wäl in uti menniskans sinliga smak, så äro de, i synnerhet för ungt och ostadigt folk, ganska förledande; och således kunna anses för en ibland de stora orsaker til den förfallna Christendomen.

I sådant affeende, sade den store Cancelleren i England, Werulamus, rätteligen, om en sådan lös och ostadig kunskap, at den förer menniskan ifrån Gud: Men at en grundelig Philosophisk kunskap, leder menniskan til baka igen til Gud.

S. 8.

Kärleken til Gud, har försvunnit äfwen derigenom, at man intet århinderat sig och betraktat de wändeligen många och stora wålgerningar wi undfått utaf Skaparen.

Såsom en menniska långtar efter lycka och fullkommelighet, så älskar hon ock den som dertil bidrager, nemligen då hon åtänker och eftersinnar en sådan des godhet; derföre ock Apostelen upmuntrar oss til kärlek emot Gud, igenom det han erhindrar oss det goda, Gud oss bewisat, såjandes, älskom Gud, ty Han hafwer först älskat oss.

Den argaste fiende, bringas til wånskap igenom wålgerningar; ja, de oförnuftiga kreaturen, föregå oss härutinnan, med förundranswärda exempel.

Intet länge sedan berättades uti Post-Tidningarna, om en Tiger, som ifrån skeppsmasten blifwit nedtagen af en båtsman, at detta grymmaste willdiur, sedermera aflådt sig sin grymhet, i anseende til berörde båtsman, sin wålgörare, som räddat honom ifrån en äfventyrlig belågenhet.

En arg och otacksam, liknas gemenligen wid en hund, men ack! Huru troget och lydigt är icke detta oförnuftiga diuret, emot den, af hwilko den åtniuter sit uppehålle? Huru angelägit är det icke, at fågna och följa honom?

Wårt brott derutinnan, at wi efterlåte at ålssa vår Skapare, är då wisserligen stort och emot sielsswa menniskligheten, emedan ock de grymmaste willdiur, påminna oss derom: men detta vårt oförsynta brott, är, såsom sades, en högst bedröfwelig följd derutaf, at wi intet draga oss til minnes och betrakte Skaparens oändeliga wålgerningar emot oss: Ty Moraliske skål, werka intet hos menniskan, om man intet åtancker och betraktar dem; utan, i den händelsen, likna de tyngder, som intet sättas på wågskålen.

S. 9.

Ibland det, som måst bidragit dertil, at Christendomen förfallit, är, at man ej nyttjat reflexion och eftertänka, under Guds ords hörande och läsande.

Når man skolat förwåta en sådan andagt, har hiertat icke blifwit ställdt uppå Skaparen eller några Hans nåde-wålgerningar, utan hogen löper omkring hela werlden, sysslosatt med sinliga och werldsliga ämnen, ofta de styggaste och argaste.

En sådan fång och sådane böner, likna et tomt dån, som kommer utur en död machin: de äro owärdige en förnuftig menniska, och derföre äro de Gudi en styggelse.

S. 10.

Man har ock ofta hört med förundran wid Catechismi-förhör, huru mången kunnat läsa fermt hela Catechesen igenom, utantill: Men enär de blifwit frågade, om det som de, just då, hållit uppå at läsa, hafwa de icke ens, wetat berätta om innehållet däraf.

Om hogen och tankarne icke äro fäste uppå det som läses och sjunges, huru kan då vår bön och fång werka dygd och Gudsfruktan?

S. 11.

Med vår Ryrkogång, står det ock ganska illa til: Man kommer til Ryrkan, under sken at tacka och lofwa Gud; men åtbörderne utwisa ej altid, at ändamålet påtänkes.

Man pratar och complimenterar utan försyn, och biuder til, at tvärt emot Kyrko=Lagen, skilja sig ifrån den allmänna hopen, i wiså ceremonier.

För exempel: då wi tro sjunges och Evangelium och Epistelen upläses af Prästen för Altaret, böra, i grund af Kyrko=Lagen, alla, både höga och låga, man och qvinna, stå up: Men det förnämre Fruntimret, sitter gemensligen stilla, så at allenast den sämre delen af det könet, striger up: Och emedan man gärna wil åtsolja den förnämre hopen, så hafwa ända til Hushållerskor och Husjungfrur, på förenämde sätt, welat utmärka och åtskåja sig.

At den ena usla och syndiga menniskan, wil wiså sig stor och wåra förnäm, framför en annan, lika usel och syndig, aktandes för ringa och intet, de ceremonier och wårdnads=betygelses emot Gud, som Församlingen wedertagit, och sådant just under det man är stadd uti et så heligt rum och uti en så helig förrättning, inför den Allseende Gudens ansigte, det är altför bedröfweligt och tillika löjligt.

Då man gör upwaktning på Häfvet, ack! huru angelågen är man då i:ke, at til den aldraminsta prickt i åkt taga det, som derstädes är brukeligt, för person och stånd: Och den blefwe wisårligen et åtlöje, som skulle förgå sig derutinnan: Skedde sådant af upfåt och tressa, torde han blifwa hastigt afwist.

Om man, uti umgänge med menniskor, så noga i åkt tager mode och bruk, ack! skal då en usel menniska wåra efterlåten, stor och spott, då det ankommer på wedertagne och påbudne ceremonier och wårdnads=betygelses emot den Allseende Nådige Guden?

Ceremonier, wid wår Guda=dyrkan, åro til en stor del, wilkorliga ting, de kunna wåra så och annorlunda: Men så åro likwål ceremonier, oumgångheligen nödige, wid den allmänna Gudstiensten, och sedan de blifwit detyminerade och wedertagne til allmänt bruk, i Församlingen, röja deras föråttare, en uppenbar och grof ogudaktighet.

Men såsom man å ena sidan minskat anståndiga och wedertagne Kyrko=ceremonier i förenämde mårto, så har man å andra sidan ökt dem, på et nog löjligt sätt.

Då Prästen upläser Evangelium på Predik=stolen, ställer folket sig mangrant up: Men förr ån man sedermera sätter sig, complimentera bågge könen hwarandra, åswen sig emellan.

Således,

Således, hwad uti Kyrko = ceremonierne brustit, uti wördnads = betygelsem emot Gud, har man, utan at Kyrko = Lagen dertill gifwer anledning, årsatt derigenom, at den ena medlemmen i Församlingen, wisar den andra ärebetygelse.

Om det Gudomliga Majestätet, uti synlig måtto skulle wisa sig för folket uti Kyrkan, måtte då det ena frostet, den ena syndamatten, wägade complimentera den andra? nåppeligen.

Huru tror man då Guds besynnerliga närwarelse i Templet, då man derstädes ärar och wördar menniskor, just uti Guds åsyn, då endast ända målet borde wara, at tacka, ära och wörda Honom?

Den nymodige werlden är på alt sätt full med complimenter; man bewisar folk af medelmåttigt stånd, de aldrastörsta ärebetygelse, oansedt det gamla ordspråket, Homo homini lupus, mer sannas på oss, än på våra afswarsamma Förfäder.

§. 12.

Man måste ock med bedröfwelse omröra, at många, aldeles affhålla sig, utan laga hinder, ifrån Guds hus.

Många wåla sig ej at i tid komma til Kyrkan: och begifwa sig derifrån, för än Gudstiensten blifwit slutad.

Många använda Helgedagarne til resor, och förnöta dem uti dryckenskap, spel och dobbel, samt annat oanståndigt tidsfördrif.

Skaparen har förordnat den siunde dagen til Helge = och Hwilo = dag: Men i stället för hwila nyttias Helgedagen af många, til säfångt löp, stimm och dans, at man tröttar sig ut, mer å den dagen, än å någon arbetsdag: Och i stället för at om Helgedagen, omgås med några Gudelige tankar, för diupar man sig, såsom sådes, i sinligheter och säfånga, i odugd och ogudackthet.

Således har man, å Helge = och Hwilo = dagen, giordt sig trög och offickelig, icke allenast til det som dygdigt och gudeligt är, utan ock til werldslige syflor och förrättningar, twårt emot Skaparens påbud och ändamål.

§. 13.

Nattwards gången föraktas ock mycket, så at mången aldeles affhåller sig derifrån: och mången at wisa sig förnäm, ställer sig ifrån Församlingen, och begår Nattwarden, anten hemma eller i Sakristugan.

Det som nyligen blifwit sagt om Kyrko=Ceremonierne, kan ock hit lämpas. När nu Kyrko=Lagen, i förenämde måtto, och mång annor stycken, utan åtal öfwerfrides, hwem kan då undra deröfwer, at Christendomens förfallit?

S. 14.

Ingen ting gör större werkan på menniskans seder, än exempel: ja Högre exempel, ju starkare werkan på medborgare.

De, hwilka i grund af sit helga ämbete, med egen ostraffbar wandel, böra föreläsa androm, leda sina åhörare, antingen til dygd eller odygd, alt derefter de sielfwe, äro anten gudfruktige eller ogudaktige.

Hos ungdomen och den ensaldiga hopen, är föga, och hos de spåde barnen, ingen eftertänka: De göra således efter det de förmärka at andre, som äro bättre och förståndigare än de, göra förut: i ty at de hwarken kunna förmärka det gift, som ligger under sinliga nöjen, ej heller behörigen mota och häfwa de falska skäl, som ofta, med mycken qwickhet andragas, til odygdens förswar.

Det är således ej under, at barn, som hafwa den olyckan, at äga wanartiga förältrar, insupa af dem odygder och förderfwade seder, och at ungdomen och ensaldigt folk, lära sig odygder af de högre och förnämre, alt gradatim.

Och såsom det största och måst lysande folket, wistas uti de största Städerna, så finnes ock uti desse den rätta frö=stock til de härskande odygder i samhället.

S. 15.

Fritänkare, som wäga at bestorma Christendomens grundwal, hafwa hufwudsakeligen dertill bidragit, at Christendomen förfallit: emedan man icke, med den waksamhet och styrka, som wederbordt, satt sig emot sådana högst skadelige fiender (*).

S. 16.

(*) Nu mera förnimmer man med glädje, at Högwörbige Dom=Capitlet i Strengnäs af bepriselig nit för den förfallna Christendomens uphielpande, håller uppå, at utgifwa et sammandrag, af de förnämsta bewis, til den Christna Religionens sanning och förswar emot Fritänkare.

S. 16.

Att de, som åga upöfwadt förstånd och Kunskap uti Guds helga uppenbarade ord, afwika ifrån liuset til mörkret, d. å. ifrån dygd och Gudsfruktan til odygd och ogudaktighet, det wittnar, Gud bättre, den dageliga erfarenheten, ehuru orimeligt sådant annars skulle synas.

Så ende och arge wi äre efter faller, så längte wi dock allesamman ezter at blifwa lyckelige.

Guds uppenbarade ord, ja ock förnustet, öfwertyga oss fullleligen derom, at vår största lyckfalgighet, består därui, at utaf hiertat älska och wörda vår Skapare, samt at en sann och beständig lycka och wälmåga icke kan erhållas på annat sätt, än igenom en Gudelig, dygdig och ärbär, d. å. efter Guds ord och den Naturliga och Borgerliga Lagen, inwättad wandel.

Det skulle altså tyckas, at en rätt tänkande menniska, i grund af sin längtan at blifwa lyckelig, på det högsta skulle winlägga sig, om en sann kärlek til Gud, sig sielf och sin nästa: men, såsom sades, förfarenheten och Guds ord öfwertyga oss om wederspelet.

Efter faller, ansättes den arma menniskan, af allehanda oordentelige begär och sinnligheter, såsom girughet, högmöd, högfärd, hat, afwund, yppighet och öfwerflöd, wällust, ic. Desse äro så mycket swårare fiender för menniskan, som de äro inhemskt, bo inom henne, och ständigt genom hwarjehanda skensagra skäl och orsaker, locka och förmå henne, til odygder och oordentligheter, hwilket, ty wärr, så mycket mera tyckas, som sådane oordentligheter och laster, hafwa något sinnligt nöje med sig, och derföre anses såsom någon slags fullkomlighet.

Utom des, äro uti samhället, medborgarnes enskilda Interessen, på mångahanda sätt sammanblandade, och sig emellan olika och skiljaktige: Och emedan det, wid första åseendet, tyckes vara en genwäg, at befrämja egen lycka, med den andras förfång, så werkställer man ock sådane olagligheter.

Sedan menniskan begått en synd eller odygd, som tyckes vara liten, och af föga betydelse, föder denne utaf sig en större synd: äfwen som den ena synden föder utaf sig andra synder af skiljaktig art och beskaffenhet: Att således en liten synd och en liten odygd, gemenligen lägger grunden til en stor samling och lika som en kedia af allehanda odygder.

Wanan jemte oberäknsamt och lätt sinnigt läsande, af förledande och förgeliga böcker, gör enom snart til slaf, af sådane oordentliga och sinnliga nö-

jen; Utur hwilket slafwerie man så mycket swåriligare kan sig utreda, som man icke allenast til sit inre, utan ock yttre tilstånd, lika som fastnåglat sig, wid sin olyckeliga belägenhet, och danat sig sielf, at igenom odygder söka sin lycka.

S. 17.

Härtill bidraga ock smictrares los-fångar ganska mycket: ty då en oförtient, ja den, hwilken's gerningar, ofta äro nog swarta, uphöjes icke allenast i lifstiden, utan ock wid des afgang, med beröm ända öfwer skyarne, så höljer man lika som et täcke öfwer andras ögon, hwilka likaledes löpa uppå odygdens wäg, at de icke kunna inse stemheten af sin wandel, utan deremot oförmärkt saga någon del, i de myckna los-fångar, som göras för andre oförtiente och odygdige, emedan de äro af lika halt med dem.

S. 18.

Danset desse och flere dylike orsaker, af hwilka en del äfwen framdeles skal omröras, dertill bidragit, at Christendomen förfallit, så hade dock berörde orsaker, dels warit aldeles borta, dels icke kunnat åstadkomma en så olyckelig werkan i Christenheten, om den Heliga Skrift, och andra Gudeliga Böcker, med den slit och upmärksamhet, som wederbordt, blifwit nyttjade.

S. 19.

Såsom Christendomen, Gudt klagat, förfallit i alla stånd och embeter, så har ock efterlätenheten, i förenämde stycke, så wida warit allmän; Dock såsom man lägger en trågårdsmästare til last, om den trågård han hafwer under sin skötsel, frambringar tistel och quickrot i stället för goda och matnyttiga wårter: Så läter man likaledes hafwa anledning, at i synnerhet, uti arbetarnes i Christi wingård efterlätenhet, igensöka orsaken dertill, at Christendomen förfallit.

Alla sådane tilfällen och händelser, som kunna wara äfwentyliga, för goda seder och Religion, bör en Israels waktare, noga gifwa akt uppå, och både genom Siverhetens tilhielp samt egen åtgärd, och egit exempel, wisligen förebygga och förqwaswa det onda som är at befara: Hans skyldighet härwid, är långt större än åhörarnes: Ty desse äro hans får och han deras herde, han bör rycka dem utur ulfwens mun, samt akta och samla dem, då de äro kringströdde, eller utstälde för hwad som hälft kan skada deras inre wäsende.

Emedan

Emedan således den förfallna Christendomens uphielpande, hufwudsafeligen ankommer på rättsskaffens arbetare i Christi wingård, så måste man wara omtänkt, på hwad sätt, de, med större säkerhet och til större antal hådant efter, än hittills, kunna erhållas.

§. 20.

Tillräckelig Theologisk kunskap, stadfastad genom sann Gudaktighets öfning och en försigtig wandel, jemte goda embets gäfwor och nödig insigt i Philosophien, utgöra en rättsskaffens församlingenes lärare.

Danset menniskans andeliga tillstånd, icke alltid, med säkerhet kan utvönas, så är dock möjligt, för det Högsördiga Dom-Capitlet, at fullkomligen blifwa underrättad, huruvida den, som anmäler sig til Sacros ordines, äger insigt uti de stycken, som af honom ersodras: så at ingen, som i anseende til sin kunskap och embets gäfwor, är oskickelig, borde Prästwigas.

Såsom de, hwilka håremot handla, wisseligen ådraga sig wrede hos den stora Wingårdsmannen, hwilkens wingård, igenom antagne odugelige arbetare förwärras, så kunna de ej heller undgå swårt ansvar för werldslig öfwerhet, åfwen för den skada, som i timmelig måtto, derutas härifrån.

Ey då, igenom antagne odugelige lärare, Guds församling förwärras, det är, Christendomen förfaller, så förwärras i det samma Rikets medlemmar och söhakteligen stelfwa Riket; Derföre, uti et samhälle, der man föga bryr sig om Gud, Religion, Lag och goda seder, hörer man flagan öfwer willerwalla, nöd och elände, ifrån alla kanter.

Den som kan inse, de fäseliga sjukdomar, med deras följder, som uti den Politiska kroppen uppkomma, derigenom at Christendomen förfallit, han widgår wisseligen, at wårdslöshet och mannamån, wid Prästa Embetens besättande och förvaltning, är det största och aldrawidlöftigaste onda, som uti et samhälle är möjligt.

Derföre bör man på det aldrasorgfälligaste wara omtänkt, på några tienligare och säkrare mått och steg härwid än hittills blifwit widtagne.

Sådant är sannerligen icke något hastwerk, eller en mans arbete: Här komma upfostrings och informations werken at inslyta; tienlige författningar wid Prästers tillsättande, samt noga controll öfwer Prediko Embetets förvaltning, äro aldeles nödwändige; Men at uti så widsträcke och inweklade årens-

der, påhitta medel och utvägar, som äro måst bidragande til et så högt ändamål, gifwer sannerligen nog at tänka.

Med några ord, will jag yttra mina enfaldiga tankar, om et och annat dertil hörande stycke.

S. 21.

På det wederbörande måtte hafwa tilgång på stickelige ämnen til Presdiko Embetet, böra, wid Skolor och Gymnasier, (fram bättre will jag fortelligen handla om en förnuftig barna upfostran hemma hos föräldrarne) fundamenta virtutis et Christianismi, tydeligen och grundeligen läras, samt nogare, än merendels wanligt varit, ad praxin tillämpas; så at ungdomens sinne beredes och styres til dygd och Gudsfruktan, såsom uti sig sielf den aldrastörsta fullkomlighet, och et medel, utom hwilket, ingen beständig och sanskyldig lycka och wälgång, kan erhållas.

Härwid gör utanlåsandet af några Compendia, i Theologie och Moral, jemte någon orda förklaring deröfwer, ingalunda tillfyllest; utan bör man inöfwa och tilhålla ungdomen, at med egna ord, uti et vasbruttit sammanhang ex suis principiis, tydeligen hänleda och bewisa, Guds warelse, des attributa, Skapelsen m. m. item, Salighetens ordning, wår åliggande pligt och skyldighet; dygdernas och lasternas lynne; deras influence på menniskans lycka och olycka; rätt begrep om merite och anseende (*); de fölger som yppighet och

(*) Til förekommande af högmod och högfärd, bör ungdomen underrättas och öfwerthgas derom, at alla, både kroppens och själens egenskaper, äfwen alla andra förmåner, dem wi, i hwad månns och hållst, äge, äro en nådestånt och et lån, som wi undsfått af Skaparens hand: At derföre den, som är högdragen och upblåst öfwer sådana, antingen naturens eller lyckans förmåner, likuar enom, som stiswar sig i lånte kläder; är derföre den största gvecklare.

Likaledes, bör ungdomen derom öfwerthgas, at merite och anseende, icke förwärfwas derigenom, at man länge hänglar wid en syfla, utan at något serdeles uträtta: ej heller derigenom, at man sielf tycker mycket om sig, tager sig twungna och moquante miner, håller sig främst wid alla tilfällen, talar stort, konstigt, stickande och öfersynt, är hämdgirig, oregelig, färdig at slof och at, i oträngt mål, wäga lif och lefwerne; ej heller derigenom, at man kläder sig uti granna och dyrbara kläder, lefwer i yppighet, öfwerflöd och sloferi, håller onödig och med ens stånd och wilkor intet påsande betiening af bågge kionen, för at sielf kunna föra en lättiefull och commod lefnad. &c. &c. I ty alt sådant, är aldeles straffbart och dels twärt emot Guds och Öfwerhetens lag, dels emot sielfwa naturen

och öfverflöd, samt andra odygder hafwa med sig m. m. Likaledes bör ungdomen esomoftast förmanas til sit, tro och redelighet uti alla sina göromål, kärlek til sit Fädernesland, samt at noga och willigt fullgöra sina åliggande skyldigheter, emot Gud, sin Öfverhet, sig self och alla menniskor; börandes alt sådant påyrkas af den grund, at det, då salighetenes ordning åtföljes, utgör den endaste utväg, genom hwilken wi i tiden och i ewigheten, kunna blifwa lyckelige.

Men at inprägla i dessa späda sinnen så mycket redigare begrep om alt detta, samt at bringa dem til reflexion deröfver, måste de, såsom nyligen sades, tillhållas, at med egna ord omständeligen yttra sig, om det, som i dy föreställes; såsom och wänjas at svara uppå några inkast man formerar deremot. Deras exercitia stili, böra och, hwad möjeligt är, så tillpassas, at de handla om moraliska ämnen, hwarwid dem måste meddelas nödig handledning, at sådane deras Scripta blifwa tagne på grundelig fot, och så tydeligen afhandlade, som det wid sådane tillfällen ske kan.

Sådane Scripta, borde wid Examina anniversaria, i synnerhet granskas, och til S. B. Consistorium, tillika med Protocoller och Diarier, insändas.

Då wår kunskap i Theologie och Moral, har öfvertygelse med sig, werkar den på seder och lefwerne; Men at läsa sådane saker blott utantil, har föga nytta med sig.

Man bör och alltid upwäcka ungdomens attention, på det som hörer til prayn uti den sak, som föreställes: ty derigenom blifwer ungdomen upmärksam och försigtig, i det som dageligen förekommer, samt stickelig, at på egen hand, med nytta läsa böcker.

En af Scholæ och Gymnasii ungdomen, borde tourwis, hwarje qwåll, i korthet hålla bön för wårds-folket, hos hwilka de äro i qwarter: Såsom

B 3

det

och menniskligheten, dels skadeligt för hwar och ens enskilda hushåld, följaktligen för hela Riket, dels löjligt, och rent ut sagt, narraktigt: Om hwilket alt ungdomen punctewis bör öfvertygas.

Deremot bör den sanningen tydeligen och grundeligen, tidt och ofta, hos ungdomen inpräglas och instärpas, at den nytta man åstadkommer i samhället, är den enda och sanskyldiga måttstock, efter hwilken merite och anseende bör afmätas.

Uck! Huru mycket ondt har man icke dragit öfwer Land och Rike, och huru har man icke self satt sig i obestånd och förstört sig i olyckor, derigenom, at man förgåtit denna handgripeliga sanning.

det ock wore nödigt, at Herrar Lärare, hwar och en på sin Kant, åtminstone en gång hwarje wecka, skulle åthöra i Scholä och Gymnasii ungdomens qvarter, om deras upförande: ja, Rector kunde, genom Prästen, som förrättar skriftermålen, af de husbönder och matmödrar, som hafwa någon Scholä ungdom i qvarter, på deras samveten låta åthöra, hwad de hafwa at anmärka, wid sine gästers förhållande; och kunde sådant tienligast ske, jemte allvarsamme föreställningar, då de anmäla sig til Herrans Högwärdiga Rattward: Dy med förundran märker man, huru gerna husfolket dölsjer sina gästers fel och således understödier deras odygder, hwarigenom wägen beredes til deras olycka.

S. 22.

Eljest, såsom Scholä och Gymnasii ungdomen, uti sina qvarter, icke allenast utställas för förledande exempel, utan ock sakna mycket uti ansning, snyggande, tienlig utspisning m. m. det äfwen är omöjligt för Lärarne, at öfwer dem, hafwa hwarcken så noga insigt, ej heller så ständigt tillfälle, at lära och handleda dem, som erfordras, wore wisseligen af mycken påföljd, om den författning skulle tagas, i anseende til husbyggnad m. m. at Docentes och Discentes, kunde bo, wistas och spisa tillsammans, samt hafwa nödig skötsel och uppafning, at således egen hushållning, som både för Lärare och Disciplar, är både hinderlig och beswärlig, samt för hälsan merendels otienlig och skadelig, skulle uphöra, tillika med de så kallade sommar- och winterfrier, som til en stor del förstöra hwad under Terminerne blifwit tilgiordt, at således wederbörande beqwämligen kunde anwända, hela sin tid och hela sit pund, at föta sit åliggande.

Hwar och en kan lätt finna, at Gymnasii- och Scholä Lärare, då Disciplarne ständigt wore under deras ögon och med dem i umgänge, skulle åga alt möjligit tillfälle, at tilhålla dem til et snygt upförande; at hindra och afböja allehanda odygder, och deremot inöfwa dem i seder och beleswenhet, samt dygd och en sann Gudsfruktan; At ex usu, lära dem flere Europäiska språk, och igenom försigtigt samtal Lärarne och Disciplarne emellan, äfwen under måltiderna gifwa dem (Disciplarne) begrep om hwarjehanda saker och ärender, äfwen uti det allmänna; at anwända deras läs- och spring-timmar, (som merendels äro skadeliga) til en hälsosam motion; Om winteren, genom någon

någon tienlig handaslögd, men om sommaren, genom botanicerande, trågårdsskötsel m. m. til hwilken ånda, en tilträckelig mark, ungefärligen en ottondels mil ifrån Staden belägen, borde utses, hwaraf 3 a 4 Tunners Land, tienlig jordmån, borde til trågården anslås.

Igenomt det denne trågård tilböriligen wårdades, skulle Disciplarne, jemte nöjsam och tilträckelig motion, erhålla nödig insigt uti trågårdsskötseln, samt tilträckeligen til sit behof, hwarjehanda gröna saker, rötter, bår och frukt, hwarföre ock en kunnog trågårdsmästare wore nödig: Såsom ock denna lilla stat, borde wara försedd med handslög betiening, och tilträckelig myckenhet werktug, som wore proportionerade efter de späda lemmar, som dem handterade.

Wid denna inrättning, hade ock wederbörande tilfälle, at anställa en hop nyttiga försök, hwilka så mycket mer hade at betyda, som de, förmedelst en dagbok, som skulle blifwa så gammal och så beständig, som lärohuset sielf, kunde anställas i något sammanhang.

Det wore för detta tilfälle för widlöftigt, at stiga närmare in i specialiteterne af denna inrättning: Utaf det andragne, finner man tydeligen, at den samma, i hwarjehanda måtto, skulle bidraga dertil, at Gymnasii och Skolå ungdomen, både in literis et moribus wäl och beqwämligen kunde blifwa inöfwade, af stickelige lärare, hwilke borde wara ogifte, och derföre intet mer, än 7 a 8 år, wid detta informations werk, i fall icke någons egen hög och böjelse skulle qwarhålla honom längre. Men så billigt som detta är, så nödigt är ock det, at äfwen desse lärosäten, förses med lärare, som hafwa flyttiga och spittsiga hufwuden, rediga tankar, widsträkt kunskap, listig föreställnings gäfwa, samt lätt wid, at klarligen och grundeligen utföra sina tankar, och i synnerhet som äga dygd och Gudsfruktan, allwarfarnhet, men derjämte behagelighet och facilité i umgänge.

Sannerligen det är för mången otroligt, huru lätt, huru snart, och huru mycket, en ungdom kan förkofra sig, i dygd och Gudsfruktan, bokwert, seder och belesfvenhet; samt huru behagelig och söt information blifwer, för ungdomen, då den tages uppå en listig och grundelig d. å. på en naturlig fot: Mången kan äga wacker insigt i hwarjehanda saker, men är sielf intet i stånd, at listigen, grundeligen och i botten inse och bewisa någon sanning: en sådan är mindre tienlig lärare, äfwen wid de mindre lärosäten, om han ock ägde den förträffeligaste talegäfwa.

Men så utvalda snillen, med så mycken grundelig insigt, som wid denna inrättning erfordras, äro ganska tunsådde och stå icke at erhållas, utan at de, såsom nyligen sadas, äro förwissade om befordran inom den tid, som Kongl. Skolå-ordningen utsätter (nemligen 7 a 8 år) til Academien eller de större Pastorater: nemligen, när de fullgiordt deras skyldighet, hwaröfver all möjelig controll wore nödig.

Allt Skolå-Lärare, til dessa tider, merendels öfwer allt mått, wäntat på befordran, har mycket hindrat Skolå-werkets treffamma lopp, äfwen på den fot det nu är satt: Swilket ganska mycket, ja hufvudsakeligen dertil bidragit, at Christendomen förfallit.

§. 23.

Den största swårighet, som möter detta förslag, är, hwarifrån fonden därtill skall tagas?

Men så stor denne swårighet ock kan vara, så bör den dock ingalunda anses för ööfwerwinnerlig.

Jag antager det för en sanning, som ingen kan neka, nemligen at ibland alla mennisko inrättningar, den är ypperst och måst betydande, som gör inwånarne i samhället, muntre, förståndige, stickelige til hwarjehanda göromål och förrättningar, sedige, dygdige och Gudfruktige: Ty til et sådant folk, tillflyter lycka och wälsignelse såsom strömmar; Deras wälmåga är säker och beständig, såsom de ock äro en skräck för sin fiende.

Och emedan ämnen til dygdige och stickelige medborgare erhålles lättare, til större antal och fullkomlighet, och inom kortare tid, igenom den projecterade inrättningen, wid de mindre Lärosäten, än på den fot de nu äro, så följer, at ingen kostnad och utgift, bör hindra denna den aldreanyttigaste inrättning: I ty at så i gång andra nyttiga inrättningar, af mindre wigt, har alltid funnits utwägar.

Jag påstår, at alla lönande inrättningar, så mycket det sig beqwämligen låter göra, böra werkställas; men i den ordning de äro lönande.

Til befrämjande af andra nyttiga förslager, hafwa Lotteri-friheter esom oftast nådigst blifwit förundte: En sådan Kongl. nåd, förtienar wisseligen denne högst nyttiga projecterade inrättning af de mindre Lärohusens förbättring.

Och sedan inrättningen blifwit auctoriserad, genom Hans Kongl. Maj:ts Allernådigste bifall, och planen, med des stora nytta, liusligen blifwit lagd för Allmänhetens ögon, skulle hwarje tänkande och wälsinnad medborgare, efter förmåga och tillfälle, wara benågen, at småningom sammanfluta någon penning, antingen såsom skänk, under hwarjehanda namn, wid hwarjehanda tillfälle, eller Testamente &c. &c. til befrämjande af et så nyttigt och Christeligt föremål.

De inslutne penningar, kunde sedan i Riksbens Sänders Bank, emot lindrig wänta, 1 a 2 Procent, nedsättas, för hwarje district, nemligen der efter sådane inrättningar skulle blifwa många til antalet: Eller kunde ock någre pålitelige Män utses, som skulle emottaga och utlåna dessa penningar, emot säkerhet och wänta, tils erforderlig summa, at verkställa inrättningen, inslutit.

Sedan inrättningen kommit i gång, skulle den nog bära sig sielf, igenom den penning, de skulle erlægga, som hade den lyckan, at insätta sine Barn uti et, i alla måtto fördelaktigt Lärohus.

Et så högst nyttigt werk, hvars endaste ögnamärke wore, stickelighet, dygd och Gudsfruktan, skulle ock wisserligen, öfwer alt hwad en menniska kan förutse, befrämjas, genom Guds besynnerliga försyn (*).

S. 24.

Förenämde ändamål, nemligen at göra Informationswerket treffamt, skulle än ytterligare befrämjas:

Om Discipulos wid Gymnasier och Scholor, allenast wissa tider skulle antagas:

Om å desse utsatte tider, den lägsta Classen, helt och hållit, skulle transporteraras til den öfre &c. &c. och den öfwersta, helt och hållit til Academien skulle blifwa dimitterad: (Den omogne kunde qwarblifwa til nästa flyttningstid).

E

i an

(*) Om förenämde de mindre Lärohusens inrättning, hölt jag såsom Rector wid Bidneborgs Trivial Schola et Sal, då Examen anniversarium i berörde Schola, gick för sig, den 10 Julii 1754; hwilket Sal jag aflämnade til då warande Biskopen och Pro-Cancelleren wid Ubo Academie, Doctor Job. Brovallius.

Om all möjlig harmonie, skulle vara emellan de högre och lägre Lärosäten, så at ingen utan behörigt Testimonium och efter förutgången Examen, i anledning af det Protocoll och Diarium, som ifrån Scholan blifwit insändt, til den Academiska Societeten skulle antagas:

Om wid Academien, när föreläsningarne skulle begynnas, så mycket möjligt är, der Gymnasierne och Scholorne lycktat, och in hoc cursu fortfara, tills andra ifrån de mindre Lärosäten, å den wissa bestånda tiden, åter ankomme, då föreläsningarne wid Academien åter, af wetenskapernes början, skulle begynnas, af alla Professorer (*).

Om den Academiska ungdomen, skulle delas uti så många särskilda Classer, som de så kallade Academiske Faculteterne äro; at således alla de, som för exempel, winläggga sig om den Theologiska Kunskapen, skulle föras uti en Class, och der rangeras efter wissa numrer, alt derefter de, jemte et anständigt upförande, ådagalagt prof utaf sin stickelighet, wid Collegier, igenom examina och disputerande, m. m.

Til dem som innehade de öfwersta Numrerne, kunde gifwas någon ärepenning, proportionerad efter det Numeren utmärkte hwar och ens stickelighet; Så at för exempel N:o 1. skulle få den största Summan, N:o 2. något mindre, och så widare, utan afseende, om han wore af högre, fattigare eller rikare Föräldrar: Ty Publicum är ej betient dermed, at en fattig wråklinge understödes.

Utän något sådant afseende, kunde ock den Academiske ungdomen transporterats ifrån den ena Classen och Numeren til den andra, nemligen efter det den, uti sina studier mer eller mindre tiltagit: Ja, ingen borde äga frihet, at bruka wärja, som ej wore kommen til den öfwersta Classen.

Regale

(*) Berörde flyttningar borde ske tillika, wid alla Scholor och Gymnasier, öfwer hela Riket, (a) på det Discentes, uti hwar och en Class, skulle vara ungesfärligen af lika halt, och således uti en Läsa, (b) på det Novitier ifrån alla Orter i Riket, tillika kunde ankomma til Academien; Då alle Herrar Professorer, borde begynna at läsa, hwar och en af början uti sin wetenskap. Novitier, som pläckt wis ankomma til Academien, sedan Herrar Professorerne, med sine lectioner, hunnit något in i wetenskaperna, hafwa i förstone, föga eller ingen nytta, af det som proponeras.

Negale Stipendier och de så kallade Studente-penningar, kunde användas med långt större nytta, än nu sker, för den Academiska ungdomen och Riket, om de skulle utdelas, under namn af förenämde åre-penningar.

Såsom de studerande, en och hwar för sig, intet skulle släppa någon förmån, til hwilken de förmente sig wara berättigade, utan skulle den lidande, öfördrojeligen, genom något prof, wisa, at han ågde större stickelighet, än den, som honom blifwit föredragen, så kunde man, med så stor säkerhet som möjligt är, antaga det för wist, at de, af den studerande ungdomen, som woro utmärkte med främsta Numrer, ågde stickelighet framför andra, i samma Class, som wore upförde under de påföljande Numrerne.

Om nu på samma sätt, de studerande wid Academien, skulle indelas under Inspectorer, icke Nations-wis, utan efter det studii genus hwar och en idkade; Så at, för exempel, alla Theologiâ Studiosi, sattes under Theologiâ Professorens inseende *ic. ic.* så hade den Academiska ungdomen alt önskeligt tillfälle, at profitera utaf sine Herrar Inspectorer, för exempel, igenom lån och anvisning på böcker, nödig handledning och undervisning, huru de skulle påbegynna och fortsätta sine studier *ic. ic.*

Såsom ock Herrar Inspectorerne, så mycket som möjligt är, kunde blifwa underrättade om deras upförande, och framsteg i studier, som woro under deras Inspection.

Således wore det ingalunda swårt för Herrar Inspectores, at rangera, för exempel, Studiosos Theologiâ, på sätt som omsformält är *ic.*

Emedan ibland den studerande ungdomen, någon ostadig och obetänkt, kunde finnas, som igenom et högfärdigt, yppigt och lidertligt upförande, will uphåfwa sig, til det förnämsta hönset i Korgen, så skulle den, igenom förenämde Classification, stötas för hufwudet: I ty han hwarcken skulle få någon åre-penning eller frihet at bära wårja; Såsom han ock wid nationella möten och sammankomster, altid borde intaga det nedersta rummet, utan afseende, hwarcken på des Academiska- eller ålders-år.

Det hade ock ganska stor nytta med sig, om Herrar Inspectores nationum hade tid och tillfälle, at, ungefärligen på sätt, som i anseende til Herrar Gymnasti och Scholâ-Lärare, blifwit föreslagit, med wederbörligen auctorerade Curatorum och Seniorum tilhielp, göra sig underrättade, omi deras upförande, som de hade under sit inseende.

Sy en ung Student, som på fri hand och utan inseende, bewistat Academien, åfventyrar ganska mycket, i anseende til et dygigt och anständigtt upförande.

De som wore sinnade, at slå sig til studium Theologicum och at blifwa arbetare i Christi wingård, borde redan i början, blifwa underwiste i Theologia Pastoralis, på det de måtte hafwa tillfälle, at anställa sielfspröfning, om de woro danade til et Ämbete, som erfordrar en så exemplariff, helig och ostraffbar wandel, och förer med sig många wigtiga och tråagna göromål, som aldeles intet tåla någon lättia och wårdslösheit.

Pontoppidans Collegium Pastorale, kunde med nytta lånas åt Theologiae Studiosis, med förbehåll, at de, wid återställandet, skulle göra besked för innehålllet af samma bok.

Några exemplar, af meranämnde bok, kunde til en sådan utlåning, upköpas med de medel, som finnas, i de så kallade Nations Cassor.

Jag håller före, at mången som tänker på kappa och kruga, antingen i anledning af sine föräldrars ogrundade inrådande: eller af egen fördom, at Präste-syftlan är lätt och commod, eller ock för det, hon hafwer heder och månggahanda förmåner med sig, framför många andra syflor och tienster, skulle blifwa förfräckt och ändra sina tankar, då Ämbetes wårdsighet, tyngd och ansvar, för honom i tid skulle inkräpas.

Deremot då sådane föreställningar komma då först, sedan man länge umgås med Präste-tankar, och just i sådant ändamål, i flere år, idkat studier, blifwer det föga hopp om ändring, uti en sådan föresats, ehuru mången af det som handlas uti Theologia Pastoralis, blifwer åfwertygad, om sin ofstickelighet.

Den åter, som i god tid, nemligen då han börjar tänka på Präste-Ämbetet, såsom sit tilkommande stånd, blifwer af Theologia Pastoralis, om des wigtt och wårde, samt medföljande mödosamma arbete, underrättad, och efter anstaldt sielfspröfning, förmente sig wara fallen och danad til det Heliga Ämbetet, samt at framdeles, igenom Guds nåd, kunna göra nytta uti det samma, upmuntras och handledes, at förskaffa sig kunskap, uti de stycken, som af honom framdeles erfordras, samt at winslägga sig om en sådan lefnad, som en Candidato Ministerii anstår.

Om nu, jemte det föregående skulle i aft tagas, at allenast, de första af dem, som erhållit meranämde ärepenning, skulle antagas til Prädiko Ämbetet, sedan de forut, igenom predikande, måssande och siungande, wid nationella sammankomster, gifwit nöjaktiga prof, af sine Ämbets gäswor samt behörigen blifwit examinerade, af det Högwördige Dom Capitlet, kunde med långt större säkerhet, än det igenom nuwarande inrättning, låter sig göra, skickelige Prästa ämnen erhållas.

§. 25.

Men det är icke nog, at försattningarne åstadkomma tillgång på sådana ämnen: De böra derjemte upmuntra och förmå dem, som antagit det heliga Prädiko-ämbetet, at, jemte flitig skälwård, ständigt förkofra sig uti sina studier.

Dessa ändamål kunde erhållas: Om:

1:o Prästemöten skulle hållas något oftare; åtminstone hwar tredje år. Präses, som sammanskrifwer disputation, kunde uttagas igenom lättande, Herrar Probstarne emellan: Af hwilka ingen, utan Doctoris medicinä edeliga betyg, at han är och nödgas wara sängliggare, borde få undandraga sig präsidium, så färt honom wore, at behålla Pastoratet.

Och på det Präses ej måtte hafwa orsak, at förebara sin fattigdom, kunde disputation, som ej borde gå öfwer fyra, men ej heller under tre ark, betalas af Stiftets Högwördiga Prästerskap, nemligen för det exemplar, hwar och en bekommer, i den proportion, at alla utgifter, wid aftryckningen, skulle blifwa betalte.

Disputation kunde wara utdelst omkring hela Stiftet åtta eller åtminstone sex månader för Prästemötet.

Alla Herrar Kyrkoherdar, Capellaner och Adjuncter, borde hålla sig beredde, både at respondera och opponera.

Fyrkantiga små sedlar, til antalet dubbelt så många, som Herrar Pastores, Sacellani och Adjuncti wore wid Prästemötet, skulle wara til hands; Uppå den ena sedelen borde skrifwas namnet N. opponens och uppå den andra sedelen, namnet N. respondens.

Dessa sedlar, hwar fört för sig, skulle, sedan hwarje sedel för sig blifwit ihoprullad, sättas och omblandas på twänne särskildta talrickar.

Wid början af disputationens acten, skulle Notarius Consistorii, utan at wända ögonen til talrickarne, taga en sedel ifrån dem hwardera, och sedan han utaf sedlarne utropat de uppå dem befinteliga namnen, med det officium, som wore under dem, afgifwa dem til Pedellen, at tillställas, dem i händer, som således igenom lättande, blifwit Officiarier, hwilka derföre straxt, skulle intaga deras behörige station.

Disputationens Acten kunde påstå i 3 dagar, ifrån klockan 8 för middagen til kl. 12. och ifrån 3 efter middagen til kl. 6.

Tingen borde få längre tid at opponera eller respondera, än en och en half timma: Utderföre så snart denne utfatta tiden wore framsluten, skulle Notarien taga en ny sedel ifrån hwardera talricken, och dermed procedera såsom tillförene.

Tredie dags eftermiddagen kunde upplåtas för extra Opponentter: Men Respondenter, skulle äfwen då tagas på sätt; som omformålt är.

I brist af extra Opponentter, kunde en sådan Officiarius utnåmnas såsom förut.

Företal och de så kallade Orationer, kunde för Opponenttes och Respondentes aldeles wara borta: Äfwen för Präses, undantagande i början och slutet af acten: Dock at ej längre tid, på den skulle användas, än ungefärligen en fjerdedels timma.

Om någon af det Högwördiga Prästerkapet, wid upropet, undandrog sig antingen at opponera eller respondera, eller om någon af Herrar Prästerne, ej tourwis ifrån sin Församling, infant sig wid Prästemötet, borde han derföre tiltalas och icke niuta någon befordran, tills han wisat märkliga prof, af sin sckelighet.

Skulle densamme wid annat Prästemöte, då hans tour för andra gången inföll, at inställa sig, åter undandraga sig, kunde hälften af des inkomster indragas och användas til ärepenningar för de studerande; o. s. w.

Herrar Prästerne hade tillfälle, at til så mycket större antal, insinna sig wid Prästemötet, om alla Capell, under Prästemöts-tiden skulle tillslutas, hwilket så mycket lägligare kunde ske, som berörde möte hålles då wäglaget är beqwämligast, at framkomma til Moder-Kyrkan.

Protocollet wid disputationens acten, skulle omständeligen innehålla Opponenternes argumenter och instantier, samt Respondenternes swar, utaf hwilket Protocol, alla de, som åstundade, kunde få del emot lösen. Den

Denne disputationens method, skulle tiena at öfwa det Wördiga Prästerfkapet, och at utrona deras skickelighet, hundradesfalt bättre, än de nu wanlige Prästemöten; hwilka ock äro utstälde för hwarje handa bifonster, som hindra det påsyftade ändamålet.

2:o Om församlingenes Herrar Lärare, alle hwar för sig, til S. B. Consistorium, för hwarje quartal, skulle insända, et kort, men tydeligit och sammanhängande utdrag, af alla de prædikningar, de hållit under samma tid: Hwaruti skulle anföras, hwad för grunder och bewis samt skriftenes språk man hufwudsakeligen nyttiat, och huru de blifwit förklarade.

Härigenom skulle tydeligen ådaga läggas för wederbörande, Lärarnes kunskap och styrka, uti Theologiska saker: Huruwida deras lära är öfwerensstämmande med Guds ord och de Symboliska böckerna: Samt huru flitige arbetare de äro uti Christi wingård.

Och emedan den wanan kunde blifwa allmän, som en del berömmwärde Präster widtagit, nemligen at i slutet af sin prædikan korteligen uprepa, det de affhandlat, så kunde denna korta repetition, tiena för det åskade utdraget, som ord ifrån ord kunde föras til pappers och hwaraf sedan et exemplar wid årets slut, åstwen kunde inlämnas wid Kyrkan, at derstädes qwarblifwa, Prästen til beröm och församlingen til upbyggelse: I ty församlingenes åhöz rare, borde åga frihet, ja upmuntras, at läsa eller låta sig föreläsa, eller som ån bättre wore, affskrifwa detta utdrag, hwaraf sedan flere til sin upbyggelse, kunde erhindra sig, hwad deras själaförjare uti prædikningarne årligen dem förhållit.

Åt härwid lindra Herrar Prästernes beswär, kunde det exemplar, som skulle inleswereras til Kyrkan, ja ock det, som insändes til S. B. Consistorium, renskrifwas på Kyrkans bekostnad.

3:o Om de af Herrar Prästerna, som söka befördran til något Pastorat, skulle präsidera, för en af sig utarbetad Theologisk Disputation.

4:o Om de, som woro competitorer til någon Präste-lågenhet, skulle anställa samtal med hwarandra, uti Consistorio, för öppna dörrar, på sådant sätt, at de stälde frågor på hwarandra, ömsom i 2 a 3 timmar, uti de stycken, om hwilka en Präst bör åga kunskap och generelt borde wara determinerade.

Det Högwördige Dom Capitlets närwaro wore härwid nödig, dels at hålla ordning och stick, emellan dem, som quästionerade hwarandra, dels at
 så

så mycket närmare inhämta den insigt och fogelighet, som hos hwar och en af dem kunde finnas.

§:o Om desse competitorer, på berörde ställe och uti wederbörandes närvaro, skulle föra til pappers, sina tankar, om några Theologiska ämnen, dem competitorerne sielfve kunde utsätta för hwarandra, och sedan öfwer hwarandras arbete göra sina anmärkningar.

Detta Examen stillt, tyckes ej böra påstå öfwer 3 timmar.

§. 26

Förenämde fem profftenar, äro goda i följande ordning: 1. Utdraget af prädikningarne. 2. Disputerande til Prästemötet. 3. Profwet som sker igenom samtal. 4. Skriftliga utlåtandet i några Theologiska ämnen. 5. Präsidierande för egen disputation.

Att präsidiera för egen disputation, intager uti mitt tycke, det sista rummet, för 3:ne orsaker, nemligen 1) Utlöper disputerandet, hålft competitorerne emellan, sällan utan håstighet, som föder utaf sig, en hop orda: tråtor och prat, som intet hörer til saken. 2) Bör en disputator äga et flytande uttal, dristighet at tala, samt gåfwa at finna sig i hast: Mången kan hafwa mycken insigt samt wara en god församlingenes lärare, utan at, i så hög grad, som de äro nödiga för en disputator, äga berörde egenskaper. Såsom ock 3) Disputations profwet, kan inskränkas, inom nog tränga gränstor, så at den, som låft försvarat sin Disputation, kan wara nog litet inkommen, i andra för en Präst nödiga stycken.

Om profwet genom frågor och swar, icke förde med sig de tvåanne förstnämde olägenheter, så wore det, näst utdraget af prädikningarne ofelbart det bästa. Ty derigenom skulle competitorernes insigt, i hwarjehanda saker, utronas i största hast.

§. 27.

Disputerandet wid Prästemötet och utdraget af prädikningarne, äro allmänna prof, som efter min mening, alla församlingenes lärare borde undergå: Men de andre tre proffätten, äro besynnerliga och höra endast til dem, som Casu existente, söka befordran, hwarföre de ock icke borde få undandra sig det 3 och 4. proffättet, för hwarje gång de söka befordran. Utminstone borde ej något Präste-Examen gälla öfwer et år, utan borde den, som

derefter competerar någon Präste lägenhet, å nyo Examineras. Såsom det ock wid hwarje sýsflas ledighet borde stå uti en Competitors frihet, at hos det Högwördiga Dom = Capitlet anhålla om de andre Competitorernes infallande jemte sig, til Examen, och at ställa åtminstone några frågor uppå hwarandra: Och dertfore borde alle de, som competera någon sýsfla, tillika examineras.

Eljest emedan förenämde Fem proffsätt kunna årläggas af dem, som hafwa behörig insigt uti Präste = studier, men omöjeligen af någon, uti dem okunnig: wid dem ej eller något sivek lätteligen lär kunna brukas, så följer, at de skulle afhålla odugeliga Präste = ämnen, at igenom böner, recommendationer m. m. beswåra det Högwördiga Dom = Capitlet, med anhållan om befordran: Således skulle det Högwördiga Dom = Capitlets möda genom mångfaldiga examina m. m. ingalunda tiltaga, utan i betydligaste måtto minskas; såsom ock de flesta stridigheter, rörande befordringsmål wid Ecclesiastique = staten, utaf sig sielf skulle förfalla: I ty allenast sticketige Competitorer skulle sig infinna, hwilka sielfwe, i det närmaste, skulle utmärka sin större eller mindre sticketighet.

Om denne pröfnings = method widtoges, skulle ock den Studerande Ungdomen, långt mera än nu wanligt är, beslita sig, om nödig kunskap i det som en Prästman tilhör: I ty en hwar hade sig at påminna, de proffsenar, igenom hwilka, hans insigt in Theologicis framdeles oundwikeligen kom at undersökas.

§. 28.

En Tienstökande kan åberopa sig allenast 2:ne grunder til sin befordran; nemligen, sticketighet och merite.

En Sökandes sticketighet, kan, hos det Wördiga Prästerskapet, tämmeligen säkert utrönas, på sätt som omförmålt är; men det blifwer mångdubbelst swårare, at behörigen afwåga deras meriter, jag menar sanskyldige meriter, hos Guds ords Lärare, som jemte en ostraffelig, årbår och lysande wandel, består uti deras trogna, flitiga, mödosamma och försigtiga arbete i Christi wingård.

Man igenkänner et tråd utaf des frukter, såsom ock de frukter, som böra finnas hos en rättshaffens Församlingenes Lärare, på flere ställen uti den

Heliga Skrift finnes anteknade: I grund hwarutas, en upmärksam och förständig, ofta med full wisshet, kan skilja en rättsskaffens Guds ords Lärare, ifrån en odugelig.

Men denne kunskap, fast uti sig sielf nog riktig och öfvertygande, är likväl icke så fullkommelig, at den til sina grader, kan afmåta Lärarnes meriter, såsom den och sällan kan ledas så noga i bewis, som werldslig Domstol det erfodrar.

Men oansedt noga afmåtande, af de meriter, som Församlingenes Lärare verkeligen tilhöra, endast tillkommer den Allwetande Guden, blifwer det icke desto mindre, för wederbörande högst angelägit, at, wid en så öm och vigtig sak, använda all möjlig laggränhet.

Til någon hiespreda härwid, skulle det projecterade utdraget af prädikningarne tiena: För exempel, en Präst, som i fem års tid hållit lika många och goda predikningar, som en annan på 10 års tid, har, in hoc puncto, förwårswadt sig, åtminstone så stora meriter på 5 som den andra på 10 år: I hwilket afseende, afwen de, som äro ensamme Präster, wid en Kyrka, tyckas äga rättighet til dubla Merite-år.

För öfrigit äro, god ordning i Församlingen, flitige Catechesni-förhör, god anstalt, samt flitig och öm tillsyn om Barna-upfostran, tåta besök hos de siuka, flitige Huse-besök, och en exemplariff wandel, de sanfhyldige meriter, hos en rättsskaffens Prästman.

Och på det wederbörande måtte äga någon pålitelig grund, efter hwilken de, någorlunda må kunna döma, om de meriter, til hwilka hwar och en, på sådant sätt, giordt sig berättigad, wore nödigt, at diarium skulle hållas af hwarje Församlingenes Lärare, uti hwilket, det som förefallit, och tilläteligt och anständigigt wore, kunde anteknas: Såsom, hwad anstalt man giordt om Barna-upfostran: Med hurudan framgång: Hwilka hinder som legat i vägen: Huru ofta man wid dy hast tillsyn: Hwarest man hållit Catechesni-förhör: Huru länge Förhöret, på hwart och et ställe, påstådt: Huru de flitigas antal, til- eller af-tagit m. m. När, och hwilka siuka man besökt: Hwad för Casus conscientiæ som förefommit: Huru de blifwit uplöste m. m. Hwarest man den och den dagen varit på Huse-besök; Hwad der förefommit, och hwad man derwid kunnat uträtta: De ärender, rörande

de Församlingens skötsel, som wid Sockne-stämmor blifwit förehasde: De stuldomar och besynnerliga händelser, som i Församlingen Kunnat tilströta m. m.

Försigtigheten torde erfordra, at underfrandom berätta endast om sielfwa saken, utan at namngifwa personen.

Et sådant Diarium, skulle ock gifwa det Högwördiga Dom=Capitlet nödig, och så mycket som möjligst är, pålitelig underrättelse, om Församlingarnes tillstånd, som uti des öfverwård och Inseende af den yppersta Siåla=Herden äro anförtrödde, hwarefter sedan alla nödiga författningar kunde tagas; Ja, detta Diarium, skulle ock lägga en önskelig grund, til Historiam providentiæ Divinæ: Såsom ock hwarje arbetare i Christi wingård, deriges nom skulle blifwa påmint och tilhållen, at med all möjlig flit, ömhet och sorgfällighet, hafwa wård om siålar, för hwilka de måste göra noga värfkap, in för den yppersta Siåla=Herden.

Om sådane höga ändamål skola winnas, genom föreslagne Diarium, bör det wara riktigt och påliteligt.

Men någon kunde företaga sig det oråd, at endast sammansätta et Diarium, på bästa sätt, utan at det som han infördt, hade någon grund i sielfwa saken, eller at det i sielfwa werket sig så tildragit.

Et sådant misbruk, kunde i det närmaste förekommas, om wid Bisfops- och Probste=visitationer, hwilka åtminstone så ofta som Lag förmår, borde hållas, skulle undersökas, om dese Diariers riktighet: Såsom de ock wid Socke-stämmor, borde upläsas, och af Kyrkones Föreståndare underskrifwas.

Och såsom hwar och en borde äga frihet, at anmärka och göra åtal, om något uti diario blifwit infördt, emot sanning och bättre kunskap, så borde ock den, som beträddes med falskt Diarium, utan ssonsmål, ifrån ämbetet affättas: Ty såsom lögn och bedrägeri, är för en rättsskaffens Christi tennare en styggelse: så borde ock den, som skulle bedrifwa et så groft brott, uti och inom sit ämbete, bortdrifwas såsom en styggelse ifrån deras sällskap, som äro rättsskaffens arbetare i Christi wingård.

Det inkast som håremot kunde göras, nemligen, at Församlingenes Herrar Lärare inter medhinna at göra utdrag af sine prädikningar, och föra et så noga Diarium, som här blifwit föreslagit, lärar icke hafwa mycket at innebära.

Ty det blifwer icke swårt, at småningom föra til pappers, hwarjes handa saker, hwilka, hwad heldre är, omständeligen och grundeligen böra wara påränte och utarbetade: I ty det är oemotfäjeligt, at en rättshaffens Präst, anwänder all estertänka och möda på sin prädikan, samt med all försällighet, wårdar och efterkommer alt det, som borde införas i Diarium, fast aldrig något sådant Diarium skulle hållas.

Uti Utdraget och Diario, upteknas altdersöre, det man tilförene utränt och werkstält, ungefärligen med lika lätthet, som man skulle renskrifwa det man tilförene fattadt i Concept.

De som höra til Civil-staten, föra ju öfwer sina göromål och förrättningar, et omständeligt och widlöftigt Protocoll.

En Köpman sitter bittida och sent uti sit Contoir, förer Debet och Credit, uti sin Handels-bok, med sådan laggränhet, at han, wid påfordran, edeligen kan bekräfta den samma.

En Siöman, håller et ganska noga Diarium natt och dag, då han swäsfwar emellan haffens böljor, då han plågas ömsom af heta och köld, hunger och törst, och då han ofta, af storm och owäder, är författ i yttersta lifsfara &c. &c.

Om man uti werldslige sysslor och handteringar, är så laggran, flitig och outtröttelig, männe då sanskyldige Herrans tienare, som äro sysslosatte med långt högre och angelägnare wärf, nemligen, det andeliga och ewiga, (i jemförelse emot hwilket, det jordiska anses såsom skarn) skulle kunna wärfwa för swårt och tröfsamt, at, igenom Prädike-utdrag och Diarium, lämna wederbörande en fullständig underrättelse derom, at de sit dyra ämbete förwaltat, med all flit, ömhet, laggränhet och försigtighet?

Hwar och en rättshaffens Ämbetsman, skulle ju anse det för sin största Satisfaction, följakteligen önskar innerligen, at hans upsåt och göremål, Kunde göras så kunnoga för hela den årbara werlden, som de äro stälde i luset för den Allwetande Guden.

Man finner ock lätteligen, at noga Controll öfwer et ämbete, är lika nödigt, som sielswa ämbeter; altdersöre, den som undandrager sig en sådan Controll, han gifwer tydeligen wid handen, at han wårdslöst förwaltar sit ämbete, och dersöre är wärd at mista det samma.

Den lär således ej fara wisse, som igensöker hufwudorsaken till den förfallna Christendomen, deruti, at det Wördiga Prästerkapets åtgård wid Församlingarnes stötsel, icke haft tillräckelig Controll.

Prästerne äro ock menniskor, behöfwa således lika noga Controll, som andra Ämbetsmän: alt derföre, ju nogare Controll, ju bättre Präst.

Det är otroligt, huru mycket en idog kan åstadkomma, wid sådane göromål, som han är inkommen uti och har tycke före, ware sig hwad göromål som hälst, allenast han sig dermed, dag ut och dag in, syflosätter.

Biskopen Pontoppidan och Dom-Probsten Bälzer, jemte många andra, lämna of öfvertygande prof derå, hwad skickelige och nitiske Präster kunna uträtta.

Och om allenast det beslut skulle tagas, at den af det Wördiga Prästerkapet, som hwarje qwartal, hade at framte det ofstanämde Diarium och Prädikeutdraget, skulle niuta befordran framför andra, som sådant efterfatt, så finge man förmodeligen förnimma, at det som man i thy föreslagit, är möjligt. Derigenom skulle ock mindre tienlige Präster, som nu, endast hafwa at ropa på sine merite-år, blifwa afhållne; at, med plågande efterhängsenhet, anhölla hos höga wederbörande om befordran. Ja, desse Diarier och Prädikeutdrag sig emellan jemförde, skulle tämmeligen wisa skilnaden, emellan deras Auctorens capacitet, och således utgöra den wägsfål, på hwilken ock de bättre Prästernes meriter, sig emellan kunde jemföras och afwägas, med så stor wisshet, som det af menniskor sig göra låter.

Hwarföre ock sådane Diarier och Prädikeutdrag, af det Högwördiga Dom-Capitlet, uppå begåran, borde utgifwas till dem, som äro competitorer till någon Präste-lågenhet.

S. 29.

Det som hindrar en Guds ords Lärare, at, efter önskan, med full drift stöta sit Embete, är des obeqwämliga aflöning, som består uti Prästa-bord, quicquid m. m.

Tionde af åker, då den utbekommes, efter wif tionde sättning, såsom här i Finland är brukeligt, har icke något hinder eller någre olågenheter med sig.

Men upbörden af qwick-tionde, tyckes wara mindre anständig, för en hederlig Prästman, såsom den ock är beswärlig och borttager någon tid, som på långt dyrare ämne borde användas; föder och naturligen utaf sig, kall-sinnighet och missförstånd, Lärare och åhörare emellan.

Sy såsom swef och bedrägeri, beklageligen är nog gångse, så kan ingen neka, at ju åfwen sådane åhörare finnas, som, wid denne qwick-tiondes af-bördande, äro swefsamme, följakteligen begå en dödlig synd: Om då en Präst, ehuru i rent asseende och endast at fullgöra sit ämbete, skulle taltala sådane bedrägelige åhörare, löper han werkeligen fara, at bestyllas för snål och girug, och kan swärligen behålla deras förtroende, om hwilket han bör wara ganska angelägen.

Om åter Prästen ser igenom fingren med sådane sine åhörares bedrägerier, fullgör han icke sit ämbete, är således emellan 2:ne eldar, och står i fara, at bränna sig af endera.

Derföre hörer man rättfärdige Präster, högeligen önska, at alla små utgifter, måtte, efter förening, i något wist, erläggas.

Emedlertid kan ingen neka, at detta otienliga afsonings-sättet, åfwen dertil bidragit, at Christendomen förfallit: Såsom ock det är lika onckeligit, at den som med alfware undflyr synd, han undflyr ock tilfalle til synd.

§. 30.

Hwad åter Präste-borden, och de Landmannas egendomar beträffar, som af det Högwördiga Prästerkapet innehafwas, wore det wisseligen långt bättre, tienligare och anständigare, om de skulle skötas igenom landtbönder, på stadgad ränta, eller Arendatorer.

Sy då Församlingenes Lärare, öfwergifwa alt Landtbruk, med nåt och båt, kunna de, såsom Levi Söner och Christi Lärjungar, i kärlek och förtroende, med sine åhörare, så mycket bättre, slitigare och uti en förelysande Gudsfruktan, med hela sit pund, lära och leda dem, i sanningenes kunskap.

Detta är et säkert medel til den förfallna Christendomens uphielpande; men ju slitigare Landtushållningen, i vårt kära Fädernesland, skulle idkas af Herrar Prästerne sielfwa, ju mer och och diupare förfaller Christendomen.

Den inwändning, som häremot torde göras, nemligen at det Wördiga Prästerkapet, kunde sköta Präste-bordet för nyttig motion, will ingen ting sja.

Dy ganska få ämbetsmän, hafwa inom och uti sit ämbete, så tillräckelig motion, som det Högwördiga Prästerkapet, i synnerhet på landet.

Wid bröllop och gästbord, barna-chriftingar, begrafningar, sjukas samt huse-besök, läse-förhör, inseendet öfwer barna upfostran, m. m. är Prästen alltid med, dels såsom gäst, dels såsom ämbetsman; Kyrko-resor, proclamerandet af prädikningar, måssandet, skriftandet, sängen, gifwa ju en hel-sam motion.

Och emedan desse, för en rättstfaffens Präst, de aldra nöjsammaste göromål, sätta honom händerna fulla med arbete, om än hans förmåga wore mångdubbelt större, så undflyr han, så mycket som möjligt är, alla jordiska hinder, emedan han anser alla timmeliga fördelar, såsom skarn, emot sälligheten:s kunskap och des utwidgande.

Den Borgerliga Lagen förbiuder at sammanbinda flere werldslige ämbeten, för de hinder de göra hwarandra: huru kunna då andelige och werldslige sysslor och göromål, skötas af en man, då likwäl de andelige allena, fullkommeligen, såsom sades, sysslosätta all des förmåga och alla des egenheter: Det werldsliga äfwen, i synnerhet Landbruket, gifwer menniskan ganska mycket at göra, intager des sinne, at han mer och mer och på slutet med all sin styrka och drift, idkar det samma, hwarföre det ock småningom, tager hog och drift, ifrån en Guds ords Lärare, och på slutet, gör honom trög och mindre skickelig at förwätta sit dyra Embete.

Härutaf hänleder sig, icke allenast den stora skada, at Församlingen blifwer wanskött, utan äfwen mycken förargelse, hos gemene man; Dy när han, om Söndagen, hörer Prästen, med berömlig ifwer, bekräftwa salighetenes kunskap och des frugter, såsom aldeles förträffeliga, så at jordiska förmåner deremot jemförde, äro såsom skarn, och han, sådant oaktadt, ser, at någon Präst, om måndagen och de andra sökedagarne, sysslosätter sig med det, som werldsligit är, då likwäl hwarjehanda ämbets-sysslor, kunde och borde förwättas, så faller han på den tankan, at en sådan Präst, sielf intet tror det han prädikar, följakteligen at han ej eller behöfwer tro det, emedan han wäl kan blifwa salig, på samma sätt som Prästen.

Om den som är bekant, för at känna allehanda slags metaller, och just derföre af Öfwerheten blifwit antagen til Proberare, och at med all flit, samla Guld til Rikets behof, skulle, då twänne högar för honom blifwit upwiste, den

den ena af guld, den andra af slagg, med mycket besked och sammanhang; beskriwa guld=högens nytta och förträffelighet, och deremot slagg=högens ringa värde emot guld=högens; men denne proberare, sådant oaktadt, skulle, (å den tid han borde samla guld til Skatt-kammaren) för egen räkning samla til sig utaf slagg=högen, så mycket han förmådde, måtte icke hela allmänheten skulle stadna i förundran deröfver, och begynna at samla åt sig slagg, åfwen som proberaren; menandes, at som han bäst hade sig bekant, hwad som dugde, så stälde han wisseligen sit wahl derefter, och söljakteligen, hwad hans wäl sammansatta beskrifning, om guld=högen och slagg=högen, beträffar, så wore den mer konstig än pålitelig.

Man säger at det icke är synd, at bruka jorden; Prästen kan derföre använda på jordbruket någon ledig stund til sit nöje; Och då han på fördelaktigare sätt, än wanligt är, drifwer sit jordbruk, tienar han åfwen derutinnan, sine åhörare för et nyttigt exempel.

Håra swares, at det ingalunda är någon syndig, utan en loflig och af Skaparen påbuden inrättning, at bruka jorden: Men då en Präst, som af Christo är kallad, at arbeta uti Des wingård, der alla hans egenheter fullkommeligen syflosättas, åtager sig, at drifwa jordbruket, kommer derigenom, hans Åmbetes helgd at lida och wigtiga förättningar at stussa, hwaraf tydeligen skönjes, åfwen af menige man, at denne Prästens hjerta, hänger fast wid det jordiska; Och derföre är et sådant prästerligt åkerbruk, både syndigt och förargeligt.

Hwar och en gifwe agt uppå sit åmbete, efter Apostelens förmaning; Prästen uppå Christi wingård, och Landtman uppå sit åkerbruk; Ty den arma menniskans förmåga och egenheter, äro så inkränkte, at, då et wigtigt åmbete behörigen skötes, hwarcken tid eller krafter, äro öfrige, at använda til främmande göromål.

Om Präster igenom sit Landtbruk, skal tiena androm för exempel, bör han bittida och sent, åslas dermed: währ- och höst-sädden, åker-körningen, dikningen, hö-bergningen, skörden, uttröskningen, Creaturens skötsel och utspisning m. m. erfordra en noga och punctuel tillsyn.

Åt antaga lego-folk, och lämna dem utan flitig tillsyn, är at förwärra Präste-bordet, ådraga sig skada och förtret, samt at göra lego-folket ödygdigt och odugeligt, hwarföre ock erfarenheten öfwertygat oss derom, at commode

och wårdslöse Landthushållare, äro fattige, och deras lego-shion, (nemligen om de, i flere år, warit uti deras tjenst) gemenligen odygdige wårdslingar.

Men emedan alla de förmånliga tillfällen, som Guds försyn satt of uti, wål och försigtigt böra nyttjas, så är det wisseligen synd, at Prästen wårdslösar, med Prästa-bordets skötsel, ja mångfaldig synd, emedan han icke allenast skadar sig sielf, utan ock sin Successor, och på köpet, förwårar lego-folket: Om åter Prästen flitigt åstas med jordbruket, blifwer han, såsom förut är anmärkt, mycket hindrad, uti sit Prästerliga ämbete. Man må altså wända det Prästerliga åkerbruket, på hwilkendera sida som helst, så blifwer det alltid, i flerehanda måtto, skadeligit och hinderligt. Ty jordbruket är den aldravidlöftigaste och trålsammaste handtering.

Handtverkerierne, äro icke på många mil när hwarcken så trålsamme eller widlöftige. Hwarföre det som säies om Paulo, at han arbetat hos en Paulus-makare, icke kan andragas såsom något skäl emot det, som i föregående blifwit sagt, emot Prästernes landtbruk. Såsom ock Apostlarne, igenom Guds omedelbara ingifwande, hade sig bekant, hwad och huru de skulle tala och lära; Men Prästerne nu förtiden, göra sig skickelige, at förrätta sit ämbete, igenom det de, under en trogen bön, läsa och betrakta Guds ord.

Eljest håller jag ock före, at om en Präst, som äger insigt uti landthushållningen, skulle aldeles wårdslösa med sin församling, och deremot använda all tid på Präste bordets skötsel, igenom legofolk, hade han, wid årets slut, intet eller föga mer i besparing, är i fall han nyttiat landtbönder.

Man säger, för Prästens nöje, &c. &c. Den Präst är alt för olyckelig och ingen rättskaffens Christi tienare, som icke finner sit alldrastörsta nöje, uti sine ämbets förrättningar.

Man kan trygt säga om honom, at han antingen aldeles icke är fallen, til det wigtiga ämbetet, eller at han icke af hiertans upsåt och wålmening, förwaktat det samma.

Ty såsom den allwise Skaparen, har danat den ena menniskan mera til et, den andra mera til et annat göromål och ämbete, så finner ock menniskan hos sig et besynnerligt nöje, då hon åstas med sådane göromål, til hwilka hon af naturen är fallen. Huru mången bräf Karl, finner icke så stort nöje, uti de torraste och abstractaste speculationer, at han, uppå dem, med glädiefull

drift, upoffrar det trågnaste arbete, ja, nattvak, med förlust af sin hälsa och förkortande af sin lifstid?

Så fött är det arbete, för hwilket man är fallen, och är hogad före; ja, då man någon tid, flitigt och med alfware hållit på med sådana göromål, til hwilka man, af naturen, icke äger just någon besynnerlig bójelse, blifwer man utaf wanan, lika som naturaliserad til berörde göromål, d. å. man winner någon färdighet at förrätta dem, samt finner hos sig nöje och behag, wid deras förrättning. *Hwarföre det rätteligen säjes, elige vivendi rationem optinam, et consuetudo faciet eam jucundissimam.*

Det är naturligt, at en skrymtares lätt, är leda och misnöje.

Gud nåde den arme Präst, som skall söka sig nöjsamma stunder, i landtmanna göromål.

At förbättra inkomsten af sin Prästegård, på några tunnor spannemål *2c. 2c.* anser en Zions wåktare såsom skarn, emot det, at göra nytta i församlingen. Ja, Allmogon, som förmärker sin Präst wara annorlunda sinnad, studsar derwid, då den påminner sig, at Prästens skyldighet är, at utwidga kundskapen om Christo, samt at igenom en dygdig och Gudfruktig wandel, men ingalunda igenom et treffamt åkerbruk, förelýsa sine åhörare.

Den Församlingenes Lärare, förringar således och wanstköter sit ämbete, åstadkommer ganska mycken skada och förargelse, samt går i mistning, af sine åhörares kärlek, förtroende och högaktning, som flitigt och sorgfälligt begifwer sig at samla strå på sin ång och kärswar på sin åker, eller på annat sätt, löper på denna werldenes bahn, där likwål han af den stora wingårdsmannen och församlingen, blifwit kallad och är lejd, at samla ewiga lifsens kärswor, samt at sielf på et lysande sätt, wandra på den wäg, som förer til de sällas boningar.

Man kan altså med fog säja, at et treffamt Prästerligt åkerbruk, är et ibland de största hinder, til den försallna Christendomens uphielpande.

S. 31.

I stora och widlöftiga Församlingar å Landet, hindras det Wördiga Prästerskapet, at, efter önskan känna och föda sine får: Såsom ock desse, för sin aflågsenhet, sällan och med otrolig swårighet, i synnerhet barn och åldersegne, kunna komma til Guds hus.

Til förefommande af denne stora och mycket betydande olågenhet, wore nödigt, at Socknemån, som bebo sådane aflågsne kantar, skulle upmuntras, at invätta enskilt kyrkor, om antingen deras antal wore så stort, at de mög- tade en så dryg bygnad in. m. förestå, samt at underhålla enskilt Präst; eller om å den aflågsne kanten wore nog tillfälle til nya upodlingar; I hwilken hän- delse, et så Christeligit föremål, som nya Kyrkors anläggande är, på alt möj- jeligit sätt borde understödjas: man kunde wara derom försäkrad, om Gud hålsa och fred behagade förlåna) at den oupodlade mark, som wore nära be- lågen, til den nyh anlagde Kyrkan, skulle ofördröjeligen upodlas:

Sy då Torp och Nybyggen anläggas, frågar man efter, såsom hufvud- sakeliga omständigheter, om Kyrka och qvarn äro nära.

Utaf ödemarker, kunde således, å många ställen, blifwa behållna Kyr- ko-gård.

S. 32.

Eljest har ock Församlingarnes ojemna delning, i anseende til Herrar Kyrkoherdarnes inkomster, flere olågenheter med sig.

Sy såsom Herrar Kyrkoherdarne, uti de största Församlingarne, haf- wa mångdubbelt större inkomster, än Kyrkoherdarne uti de smärsta För- samlingarne, så hafwa de förre mer än öfwerflödigt utkomst, då de sednare, med swårighet kunna draga sig fram.

Deremot blifwa de smärre Församlingarne skötte, utaf den Präst, de utwalt, och för dem blifwit af höga wederbörande anordnad; men de större Församlingarne, niuta af sine tillförordnade Kyrkoherdar, ju mindre och min- dre siälawård, ju flere Adjuncter, de, för Församlingens widlöftighet, nöd- gas antaga; Emedlertid utbekomma desse Herrar Kyrkoherdar, fullt, alla til dem anslagne inkomster, hwarutaf allenast någon del lämnas til Adjun- cten, understundom så ringa, at Församlingen nödgas understödja honom.

Herrar Kyrkoherdarne uti de största Församlingarne, tyckes således åtniuta någon del af inkomsterne, gratis, då de utbekomma det Adjuncterne arbeta före: Sockneboerne deremot, så utbetala fullt, och åtnöja sig med deras siälawård, som Kyrkoherdarna antagit til sine Adjuncter.

Hwilket alt tyckes gå emot det ändamål, för hwilket Låro-åmbetet är infästadt, nämligen Församlingens siälawård; hwarwid den som arbetar, bör

hafwa tillräckelig utkomst; men ej synes det tjenligt, at den ena skal arbeta och den andra uttaga lön.

Desse olägenheter kunde, til någon del, förebyggas, om Församlingarne skulle bekomma den friheten, at wälja Adjuncter för sine Kyrkoherdar; Och om utsättas skulle, huru stor lön, Herrar Kyrkoherdarne borde bestå til sådane nödige Adjuncter, at äfwen desse, under sit arbete, icke behöfde sucka, för otillräckelig utkomst.

Någon jemkning torde och härwid wara billig, i så måtto, at de största församlingarne skulle delas i 2 a 3 Pastorater; och at de smärsta församlingarne skulle bekomma någon tillsats af de större.

§. 32.

De många hielpo Präster, som denna tiden blifwit antagne, borde wisserligen bidra till den förfallna Christendomens uphielpande; Men til sådane syflor, små til inkomsten, anmåla sig merendels de, som äro swaga uti sina studier: Om de sedan, wid församlingen syhslossättas med prädikande och andra ämbetes göromål, så mycket de förmå, medhinna de icke, göra några widare framsteg uti sina studier, wäl om de icke glömma bort, det lilla de til förene lärt.

När nu sedan merite-ären, för sådane, räknas, och de befordras til ordinarie Lärare i någon Församling, framför dem, som wid Academien uppehållit sig långre tid, och derstädes förwårswadt sig större stickelighet, kan man lätteligen finna, huru illa det är bestått, både med Församlingen och wetenskaperna.

Jag är uti den mening, at ju ynnigare antal Präster, och ju mindre Controll de hafwa, ju mer wårdflösas det med Församlingens skötsel, följakteligen förfaller Christendomen så mycket mer.

Det är nödigt, at de, af det Wördiga Prästerskapet, som för ålder eller siuklighet, ej förmå, at sielfwe sköta sit ämbete, och så wida de ej, såsom andre ålderstigne och orklöse Ämbetsmän, taga afsked med pension, föreses med stickelige Adjuncter; Men just detta ändamål, ger wid handen, at den ordinarie Prästen, bör bruka desse Adjuncter, sig til hielp, endast uti det, som han sielf, antingen ej förmår eller medhinner.

Sy uti hans wård, är Församlingen ombetrodd; han bör derföre wara lika öm och sorgfällig, om sin Församlings skötsel, såsom han icke hade någon Adjunct: Han bör alltid utwälja för sig de angelägnaste göromålen, så mycket han förmår, och til det öfriga, försigtigt anordna sin Adjunct: Det oroar herteligen en rättssakens Christi tienare, at han sielf icke förmår, eller medhinner, sköta sina sår, om hwilka han är ömre än sin ögnasten; det bekyrrar honom, at Adjuncten, icke, tör hända, sköter hans sår, så wäl och ömt, som han sielf skulle göra, har derföre öfwer hans ämbetes göromål, et wakande öga: Han är Adjunctens handledare, så derutinnan, som uti des Studiers fortsättande, samt anwänder all sit, at göra honom til en skickelig Församlingenes Lärare; Och såsom Adjuncten, uti sit Diarium, borde införa hwilka Ämbets-syslor, och huru han dem förrättat, äfwen huru mycket han uti sina Studier sig förkofrat, samt hwad hielp och handledning han haft utaf sin Principal: Så borde å andra sidan, den ordinarie Prästen, likaledes gifwa wid handen, hielp Prästens upförande, samt hwilka hinder legat i wägen, at han ej sielf kunnat förrätta de syslor, som utaf Adjuncten finnes wara upförde.

Om den ordinarie Prästen, icke wore sängliggare, men ej heller af sådane krafter, at han just utomhus, förmådde förrätta sina Ämbets-syslor, wore hans skyldighet, at han, jemte det han om Församlingens skötsel, på det ömaste bestyrde, igenom sin Adjunct, skulle utarbete något Theologiskt ämne.

Derwid kunde hwar och en göra wal, efter sin styrka och insigt, dock så, at äfwen ögonen skulle fästas uppå sådant, som in presenti, bäst påfado sig, til den förfallna Christendomens uphielpande.

Sy det händer, at swåra wilfarelser, ibland en, ibland en annan, gå i swang, såsom til skiftes: Likaledes förhåller det sig, med grofwa, Land och Dike ödeläggande synder och laster.

Nu för tiden, härskar Fritänkriet i hertat och utbrister i ord, och uti en sådan usel inwärtas ställning, är man bekymrad, at göra den utwärtas, (ställningen) stor och lysande, igenom yppighet och öfwerflöd; som återigen alstrat utaf sig, en öforsynt dierfhet, at trampna både Guds och werldslig Lag under fötterna.

Det slår och intet felt, at de, som någorlunda försvarligen, i flere års tid, arbetat i Christi wingård, måtte af egen årfarenhet, hafwa lärdt, den ena et, den andra annat, som, i fall det blifwit kungjordt, skulle på hwarjehanda sätt, lätta arbetet för Altarets tienare.

Ej heller är någon mer fallen och böjd, at utarbete Gudeliga ämnen, än då han sielf bereder sig, at lyckligen resa til ewigheten.

Förklarings öfwer Skriftenes språk; Gudeliga betraktelser; öfversättning af någon Gudelig bok; wederslägningar af någre Fritänkares förgiftiga lärosatser, item förledande meningar, som skada dygd och goda seder; m. m. wore wärdiga och tillräckeliga ämnen, för Präster, som för orklosa, icke kunde förrätta sine ordinarie Åmbets-sysslor.

Det saknas äfwen tienlige compendia i Moralen och Theologien, at åtfölja wid Skolar och Gymnasier, som äfwen gifwa det Högwördiga Ståndet, et wigtigt och granlaga arbete.

Men det som uti förenämde stycken, kunde blifwa utarbetadt, borde ingalunda stadna wid en mans åtgård; utan då någon, til det Högwördiga Dom-Capitlet inkommit, med en nyttig affhandling, kunde den samma communiceras med Stiftets Högwördiga Prästerskap, at sig derom yttra, icke uti generele termer, utan determinate, om hwar och en speciel omständighet, anförande skäl antingen med, eller emot.

Sluteligen kunde sådane arbeten granskas, af de Högwördiga Dom-Capitlen, och då först, af trycket utgifwas.

Allt sådant är ingalunda för mycket begärt, af Herrans tienare, i ty de böra sysselsätta sig ständigt, efter det tillfället och omständigheterna erfordra, endast med sådant arbete, som åstadkommer frukt och nytta, i Herrans wingård; wäl wetande, at den Store Wingårds-Mannen, som tillsatt dem, at arbeta uti sin wingård, icke åtnöjde sig dermed, om de föresåge sig med Åds-juncter, och sielfwe sysselsatte sig, at låta uptaga många tunneland åker, och låta rödja ång, til många åmar, at låta upfatta många hus och byggningar, m. m.: Men at den store Wingårds-Mannen, deremot noga och hårdeligen efterfrågar, om Siåla-herden, natt och dag, uti innerliga böner hos Gud, och på sätt han kunnat åstadkomma, wakat öfwer den Församling, af hwilken han, såsom Lärare, upburit lön: Om han, efter yppersta förmåga och efter

efter sin belågenhet, budit til at fullgöra, det som Guds ord och Kyrko-Lagen föreskrifwer en Siåla = förjare, eller om han derwid varit försummelig: Om hans lefwerne varit lysande af dygd och Gudsfruktan, eller om det varit ogudaktigt och förargeligt, så at någon enda siål, igenom något hans förwållande, omkommit, i hwilken händelse den store Wingårds = Mannen, kräftwer den ogudaktigas blod, utur en sådan wårdslös och ogudaktig Siåla = förjares händer.

J fall det, som angående Lärarnes pröfningsfätt och kontroll m. m. i föregående blifwit andragit, skulle komma til verkställighet, wore man, så mycket som möjligit är, säker om tillräckeligt antal af sticfelige arbetare t Christi wingård, som skulle använda all möjlig flit, wid Församlingens skötsel.

Och detta är en säker utwäg, til den förfallna Christendomens uphielpande.

En trågård, som af början är wål anlagd, kan aldrig wara så förfallen, at ju en förständig och flitig trågårds = måstare, får den samma at wåra, om ock på tiden något skulle uthala: Eller annorlunda, så ligger skulden hos trågårds = måstaren.

S. 33.

Jag wil ännu korteligen yttra mig, om et och annat stycke, som hörer til den andeliga Wingårdens skötsel.

Wid prädikandet, är det mindre tienligt, såsom någre wårdslöse Präster det förinärkes göra, at nyttia et gammalt Concept, eller utaf en Postilla framföra det, som för hwarje Söndag, derstädes finnes wara affhandladt.

Jemte det Texten åtföljes, bör man, så mycket möjligit är, inrätta sin prädikan, såsom åhörarnes tilstånd det erfordrar, så at owanor, odygder, och härskande synder, med eftertryck förebyggas och utrotas, så snart de förmärkas.

Den himmelska sanningen, bör ingalunda döljas, af mennisko-fruktan; Såsom den ej heller bör framföras, af högmodigt och upblåst sinne, för at synas stor, eller at sticka och exponera någon, utan bör den förkunnas med saktmodigom anda, och tienligen tillämpas, af kärleksfullt uppsåt, at uprätta Guds rike.

Det wore ock ganska nyttigt, om Församlingenes Lärare, mer än här tillis varit brukeligit, utaf hwart och et budord, i den uppenbarade Lagen, tydeligen och grundeligen skulle föreställa, huru de allesamman gå derpå ut, at wi måtte föra en lefnad, som är aldeles anständig för en människa, och öfwerenskommande med des natur (det är, alla des egenheter tilsamman tagne) at således en människa, som biuder til at efterlewa Lagen, naturligen ädrager och förwarfwar sig, wänskap, kärlek och förtroende hos alla människor, såkert uppehålle, rikedom och anseende, samt får åtniuta en god hälsa och en helbregdan kropp, wlig lefnad, förnöjsamt sinne, och det som är högst ibland alt, Skaparens nåd och wälsignelse.

Deremot, at likaledes utaf alla Budorden i Lagen skulle föreställas, huru en Lagbrytare, förer en lefnad, som för förnuftige människor är aldeles oanständig, och då han gör emot sina naturliga egenheter, och den belägenhet Skaparen satt honom uti, tråder uti et tilstånd, som är sämre än de oförnuftige creaturens, och således naturligen ädrager sig, alla människors misstroende, hat och fiendskap, torstighet, föragt, en swag, siuklig och utmårglad kropp, orolig lefnad, oförnöjdt sinne, och det som wärfst är ibland alt annat, Skaparens onåd och förbannelse. Läs 5. Mos. B. 5, 6. och 11. Cap.

Härigenom skulle ock de Fritänkares dårskap, blifwa dem under ögonen stånd, som neka Guds uppenbarade ord, och förakta, förqwäfsa och biuda til, lika som at utplåna den naturliga Lagen, i ändamål, at sedan i något lugn och utan samwetets hårda förebräelser, få förnöja sig, i hwarjehandas finligheter.

Man må wäl förundra sig deröfwer, at folk af nog wett, såsom de ock sielfwe hålla sig för de slugaste, har kunnat falla uppå en så stor dårskap.

Människan består af kropp och siäl, konstigt sammanbundne.

Siälen, äfwen som den konstiga machin, kroppen, äga wiisa egenheter och förmögenheter, hwilka tilsammantagne, utgöra människans natur.

Så siälen som kroppen, förrätta sina gerningar, efter wiisa Lagar, som Skaparen dem föresatt.

Människan är uti en wiß belägenhet stånd, derigenom, at hon, (nemligen, hela människo=slågtet) bebor detta Jord=flotet, såsom det ock med alt som derå finnes, jemte de stora himmelska kropparna, uti sina verkningar, och uti sit lopp, ständigt åtfölja wiisa Lagar.

Då menniskan betraktar, huru hon sielf är danad, det är sin natur, jemte den belågenhet hon i denna werlden är satt uti, finner hon, igenom erfarenhetens tilhielp, huruledes hon, bör inrätta sina fria gerningar, så at de blifwa nyttige, det är, syfta derhån, som hennes natur, (förmögenheter och egenskaper tillfammantagne) och des belågenhet, det erfordra.

På sådant sätt, finne wi, såsom sådes, huru wi böra anställa våra fria gerningar, det är, præcepta juris naturæ, hwilka, til alla delar, blifwa lika med den Uppenbarade Lagen, (præcepta decalogi) undantagande, at jus naturæ, intet præcise determinerar, den siunde dagens helgande.

Nu, så litet som menniskan kan ändra sin och detta Jord-Flotets, med de tings, som deruti äro, samt de Himmelska Kropparnes natur, och de Lagar de åtfölja, så litet kan hon efter sina sinliga nöjen, eller egit ogrundat godtycke, inrätta sina gerningar, med den påföljd, at hon derigenom, på längden, skal kunna skatta sig lycklig.

Utän såsom et Ur, då det handteras warsamt, efter det des structur det erfordrar, tienar det wäl och länge, til det ändamål, för hwilket det blifwit förfärdigat: Men om hiulen 2c. uti det samma wridas emot det des structur wil hafwa, förskämnes det i största hast: Likaledes bibehålles menniskan, wid hälsa och Kropps styrka, samt blifwer ägare af alla nödwändighets och beqwämlighets behof, och niuter en säker, förnöjd och rolig lefnad, med et ord, erhåller mångfaldig lycka, som Skaparen påsyftat, om hon inrättar sina fria gerningar, efter detta Skaparens ändamål, det är, efter wår natur och den belågenhet wi äre satte uti; men deremot ådrager sig, sednare eller tidigare, mindre eller större olyckor, alt derefter hon mer eller mindre gör emot detta ändamål, råttandes sig endast efter sine affecter och sinlige böjelser.

Men at man, emot en så handgripelig sanning, biuder til at, igenom qwicka infällen samt konstlade och sammansökte skäl, förswara yppighet och öfwerflöd, wallust och förlefnad, 2c. 2c. såsom något mode eller åtminstone såsom lösligt och indifferent, det är uti våra uplyste tider et Phänomenon, som swårligen kan uplösas på annat sätt, än at man föreställer sig, sådane skrifter wara författade, af qwicka och ostadgade personer, som saknat en tienslig och uppå en sund Moral, grundad upfosttran, och således, för at tygla sine sinlige böjelser, sådt rusa fram uti dem, samt understödia och upelda dem.

Sådane olyckelige personer, äro wisserligen utom sit naturliga flit; deras långliga wana, har lika som naturaliserat dem, uti såfångliga sinnligheter, at de således icke med opartiska ögon, kunna inse uti sådane Moraliska sanningar.

Man säger rätteligen, at ira est furor brevis: Men med lika fog, kan man säga, i anseende til dem som äga et mycket eldat temperament, och ej haft den lyckan at tygla det samma, at voluptas est furor constans.

Hwad för Moral, i sådane ämnen, kan man wäl wänta af dem?

Men låt sådane odugeliga Moralister, rusa fram, efter sina principier, tills de hunnit til 60 a 70 år: Låt dem sedan yttra sine tankar, om sit förut antagne Moraliska system, hwad gäller? at de i grund skola ogilla det samma, och tilstå, at det föder utaf sig mångahanda slags oordentligheter i samhället; och at de som bäst få erfara, de plågor, sjukdomar och olågenheter, som nyligen förut blifwit omtalte: at de, i grund af alt sådant, äro aldeles onöjde med den ro, de spelat här i werlden; önskande at de kunde wända om och begynna en förnuftigare lefnad, och i sådant afseende, ymkeligen siunga, *O mihi præteritos referat si Jupiter annos!*

Ingen misshandare, ware huru stor som hålft, kan, på långt när, tilfoga mennisko=slågtet, så mycket ondt, som den, hwilken under skenfagra skäl, förleder menigheter och flygtiga sinnen, at antaga falska satser i Moralen, som just ströta våra hufwud=skyldigheter, nemligen wår plikt emot Gud, och sielfwe och wår nästa; Ty derigenom skadas milltoner menniskor i långliga tider.

Om Fritänkarne betraktat denna oemotsäjeliga sanning, hade deras förgiftiga skrifter, aldrig kommit i dagsliuset.

S. 34.

Det blifwer nu mera af mycken wigt, at sådane sminkade och förgiftiga wilsosatser, grundeligen och tydeligen häfwas.

Wid publique Läro=säten, begynnandes redan wid Skolarne, bör Ungdomen, så tydelig och grundelig kunskap, icke allenast om det, som hörer til bewis af den Christna Religionens sanning, utan böra wäl de mosskäl, som Fritänkare hufwudsakeligen betiena sig utaf, lika tydeligen och grundeligen häfwas:

Håfwas: I ty de unge Studerande, äro mycket utstålde, både för böcker och umgänge, som äro förledande.

Det är ock nödigt, at wid Theologie och Präste-examina, detta wig-tiga stycket, med all flit och styrka omhandlas.

Ingen må invända, at Skole-ungdomen ej förmår begripa sådana finheter.

Ty sannerligen, de som uti Classe Rectoris och Conrectoris, äro i stånd, at förstå flere böcker utaf Elementa Euclidis, kunna nog begripa grunderne til den Christna Religionens sanning, samt swagan och selen uti de argument, som andragas deremot; det ankommer derupå, at sådana saker tydeligen och grundeligen för dem blifwa förklarade.

S. 35.

Ähörarne borde ock, mer än wanligt är, öfwertygas derom, at den Borgerliga Lagen, är en tillämpning utaf den Naturliga Lagen uppå vårt tilstånd, at således den Borgerliga Lagen, äfwen som den Naturliga, har Underfåtarnes wälfärd til ögnamärke.

At wi derföre göra oss och våra Medborgare lyckelige, derigenom, at wi ställe våra gerningar, efter den Borgerliga Lagen; och at wi äre olyckelige, om wi göra emot den samma; at emedan Guds och Öfwerhetens påbud, leda oss til gemensamma ändamål, och emedan Guds ord tydeligen befaller oss, at lyda war Öfwerhet, ingen rätteligen dyrkar sin Gud, som upfäteligen bryter emot den Borgerliga Lagen; At således, den uti vårt samhälle härskande oförsynna färdighet, at öfwerträda Öfwerhetens påbud och författningar, är et foster utaf den förgiftiga modren ogudaktigheten, och en hufwudgrund til det andeliga och timmeliga stora elände, uti hwilket wi oss nu befinne.

Då dese sanningar för Ähörarne, i synnerhet wid Catechesmi-prädikningar och Läse-förhör, tydeligen föreställas, tienna de för det kraftigaste medel, at befrämja lydnad, äfwen för den Borgerliga Lagen, hwilken man, utan at hålla det för synd, trampar under fötterne, och dymedest bråstörtar sig och Nicket, i fattigdom och andra olyckor.

S. 36.

Man hörer underfundom af Prädik-stolen, i synnerhet då personalier upläsas, nämnas om den elaka werlden, utan at det förklaras, hwad

med den elaka werlden förstås, så at Åhörarne lämnas uti et confust, och det som wårre är, uti et oriktigt begrep, om en så högt angelågen sak.

Då med werlden förstås, alla de ting, som af Gud blifwit skapade, nemligen, så wida de igenom Hans Allmägt, utaf intet blifwit frambragte, är werlden til alla delar så god, som möjeligit är, så at des fullkommelighet, vändeligen många resor, öfwertråffar alt mennisko förstånd. Utaf alla ting, serfildt betraktade, såsom ock utaf deras relation och harmonie, ser hwat och en tänkande menniska, såsom uti en spegel, den vändeliga Gudens egenskaper och Hans godhet emot mennisko-slåget.

Allt sådant lägger grunden, til den högaktning, wördnad och kärlek, wi böre hysa, för det vändeliga Majeståter

Beware altså Gud, at man i detta afseendet, skulle falla werlden elak.

Nej, werldenes fullkommelighet, uti alt detta, bör grundeligen läggas för Åhörarnes ögon, på det de måtte wåra fullkommeligen nöjde, med den obestribveligen goda belåghet, Skaparen satt dem uti, samt upwäckas at med gladt hierta, fullgöra alla de pligter, emot sin Skapare, som et förnuftsigt kreatur ågnar.

Deremot är werlden elak i anseende til menniskan sielf, nemligen derföre, at hon ställer sina fria gerningar, emot Skaparens ändamål, eller, det som litta mycket är, emot de egenskaper, som Gud henne förlånt hafwer, och emot den belåghet, uti hwilken hon är satt, uti denna werlden: Så at menniskan sielf, igenom sin Laglösa lefnad, såsom nyligen anmärkt blifwit, gör sig werlden sur och bitter.

I fall man, då personalier upläsas, wille nämna om den elaka werlden, är följande mening tienlig:

N. N. affomnade den år 1765, sedan han i års tid, åstådadt den vändeliga Gudens dråpeliga werk, och derjemte erfarit och utfrådt mycken wedermöda, som menniskan ådrager sig sielf och sit slågte, igenom sin vordenteliga och Gudlösa lefnad.

Då menniskan derom blifwer påmint och underråttad, at orsaken til hennes olycka, bör igsökas hos henne sielf, ledes hon på estertänka, samt blifwer upmuntrad at göra wändning ifrån sin elaka och för en förnuftig menniska, wänståndiga lefnad.

Deremot,

Deremot, om man öfverfkyler menniskans ondskan, derigenom, at man gifwer henne anledning, at hänleda orsaken til sit elände, ifrån andra än sig sielf, föröker man hennes misnöje, och lika såsom affår henne wägen til bättring.

§. 37.

Om prædikningarne, såsom några rättssinnige Präster påstå, skulle hållas något kortare, och deremot examen öfwer hwarje prædikan, skulle anställas på gången, så wore Herrar Prästernes beswär mindre, men nyttan mycket större hos åhörarne; I ty desse skulle igenom den lilla redogörelsen förmås til större attention; Såsom de ock, å nyo skulle erhindras, om det, som i prædikan blifwit affhandladt.

§. 38.

Catechesmi förhören äro lika angelägne, som prædikningarne, hwarför de äfwen med sorgfällighet och mycken laggränhet wärfställas af rättssinnige Lärare.

Wid sådane förhör kan icke mindre än en fjerdedels timma räknas på hwarje person, således ej mer än 40 personer på en dag, om förhöret begynnes kl. 7 om morgonen och continueras til kl. 12, samt efter middagen ifrån kl. 2 til 7, nemligen i Städer och stora Byar, der resor icke äro til något hinder.

At göra tiden tiwäckelig til detta högst wigtiga arbete, äfwen uti de widsträcktare Socknarne, föråtta nitiske Lärare, sine Catechesmi förhör, å de aflågsnare Kanterne, så länge winterföret påstår, men uti de närmare byarne, emot wären.

At wid tilfälle af sådane Låsemöten, hålla gästebud, är otienligt: Deremot, böra alla, som äro 4 år gamla, och deröfwer, mangrant infinna sig, om icke lagligt hinder är i wägen.

Det finnes fuller i Församlingarne, i synnerhet i Städerna, många boksynte, som i anseende til sin kunskap i Christendomen, icke behöfde biwista Catechesmi förhören; Men så behöfwa dock alla menniskor blifwa erhindrade, om sine Christendoms skyldigheter, i hwilket afseende, äfwen deras närwarelse

är nödig, hållt den enfaldiga hopen, derigenom mycket upmuntras, at beslita sig om förenämde stycken.

Det torde hafwa nytta med sig, om de, som för nödig underwisning uti sin Christendom, böra insinna sig, på Catechesmi förhör, skulle delas i wissa hopar eller Classer, i grund af deras mer eller mindre insigt i Christendomen: Och at de alla, wore försedde med et ark rent papper, som kunde wiskas in 8:wo, i ändamål at deruti antekna, huruvida hwar och en wore inkommen uti salighetenes kunskap, samt om något wore at anmärka, i anseende til sederne.

Wid folkets ankomst, til Läsemötet, skulle hwar och en aflämna sin lilla bok til Herrar Prästerne, derpå de, hwilkas böcker utwiste en och samma Numer, borde ställa sig i en hop, bredewid hwarandra.

Denne inrättning, skulle hafwa följande förmåner med sig: 1:o Kunde förhöret, något närmare jemkas, efter Förhörarnes insigt, och derföre gå något fortare. 2:o Skulle man nogare finna, huru mycket hwar och en, antingen til eller aftagit uti sin Christendom. 3:o Skulle ynglingar och fullwyrne, som för sin lättia, och deraf flytande okunnoghhet i Christendomen, wore under samma nummer, med små barn, eller uti aparto lättings-claf, så mycket mer utställas för blygd och skam: Såsom ock Herrar Prästernes Färlleksfulla och alfwarsamma föreställningar skulle göra uppå sådane obetänksamme, starkare intryck, då de allesamman wore uppå et ställe för ögonen, än då de undångömma sig bakom andra; hwilket alt kunde förmå dem til sit och bättring.

S. 39.

Den enfaldiga hopen, är mycket benägen, at förrätta sin utanläsning, sakta och ganfska fort: Sådant bör ingalunda tillåtas; utan bör den tilhållas och wänjas at förrätta detta sit läsande högt, redigt, långsamt och med eftertänka; Såsom man ock i synnerhet bör wara angelägen derom, at de hafwa riktigt begrep om det de läsa; Hwarföre det ock är oundgängeligen nödigt, at hwar och en, med egna ord berättar det han utantill reciterat, och huru han det förstår: Sådant skulle underhjelpa både minnet och förståndet, samt verka uppå sinne och lefwerne.

S. 40.

Beträffande barna upfostran, så måste början läggas, til en dygdig människa, det är, en sann Christen och ärlig medborgare, så snart kroppens och själens egenskaper, begynna at visa sig uti activitet hos et barn; nemligen då det begynner gå, tala, och des tycke och begär, leka på hvarjehanda ting, som äro för ögonen.

Dy om barnens begär, uti späda åren, icke styres och wänjes, til det som godt är, faller deras hog på onyttiga och odygdiga nöjen, och sedan de til 8 a 10 års ålder och deröfver, ju längre, ju wärre, hålla på at tygelsfritt utöfwa det som lastbart och odydigt är, blifwa de wanartige och skatta sig för olyckeliga barn, om de icke framgent få lefwa på lika sätt.

När man lägger härtil, de förledande exempel af allehanda säfängeligheter, ja uppenbara odygder, som ofta äro för barnens ögon, tillika med den förwända moral de insupa; Många föräldrars smickeraktighet, och myckna slathet, i det odygder, ända til grof ogudaktighet, lämnas ostraffade, ja opåtalte, samt ofta berömmes såsom qwickheter och artigheter; Andras åter alt för stora stränghet och hårdhet emot sina barn, så lär man tilstå, at en wårdslös och elak barna upfostran, är ibland hufwud grunderne, til den förfallna Christendomen.

Så snart barnens ut- och inwärtas sinnen, begynna syflosätta sig, med någon ting, böra deras föräldrar, och den som med dem umgås, berättat för sådane små barn, at det är en Gud, som gifwit warelse, åt alt som är til, nemligen dem, deras fader och moder, icke at de derföre böra älska och wörda Honom öfver all ting: at de böra älska sine föräldrar, och bewisa dem lyd- nad; emedan de utaf dem åtniuta bekymmersam och öm omwårdnad m. m. at de böra hålla sig wänligen och beskedeligen emot andra människor; emedan deras tycke, endast på sådant sätt, står at winnas: at de derigenom skada sin hälsa och mista sine föräldrars och andre människors wänskap och biträde. icke. In summa, då man är i begrep at upmuntra barn, at göra eller låta något, bör sådant uträttas igenom skäl, som äro rit- tige och grundade; för exempel, at förmå barn at blifwa snygga, muntre, lydige, from- och ärligsinne, höflige, beskedelige i tal och swar, flitige at läsa och skrifa, samt uti de nyttige försmål de påbegynt, angelägne at sköta sin hälsa, dygdige, Gudsfruktige icke. bör man föreställa dem, at alt sådant är an- stän-

ständigt och wäl passat sig för en så wacker kropp och en så ädel själ, som de äga: at de just til den ändan, eller på det de måtte bära sig så åt, undfått af Skaparen så härliga egenskaper: at i fall de således sticke sig, man will älska dem, och om dem hafwa den ömmaste omwårdnad, nemligen om deras mat och dryck, kläder, wärma, skyggande m. m. Ut åfwen andra bestedeliga barn, i den händelsen de sig anständigt åtbära, söka deras umgänge, älska dem, och hålla dem i anseende och aktning: at alt sådant utgör den enda wägen, igenom hwilken de framdeles kunna komma i anseende och blifwa äktade, och älskade af alla menniskor, erhålla wackra och hederliga sysslor, kunna lefwa et nöjsamt lif, uti lycka, wälmåga och rikedom, och i synnerhet, at de således, hwilket de böra skatta för långt högre än alt annat, anses af deras Skapare, för lydige barn. 2c.

Men deremot, at de äro owärdiga de härliga egenskaper, som Skaparen gifwit dem: at de wanhedra, wanstapa och förderfwa sin wackra kropp och sin ädla själ: at ingen derföre, utan leda, misnöje och wänjelse kan se uppå dem, mindre umgås med dem och hafwa om dem någon omwårdnad: at ock alla dygdiga barn, hafwa affky för dem, le åt dem, och anse dem så som odugeliga wräcklingar: at de för framtiden hindra sin lycka: erhålla hwarken någon hederlig syssla eller förmögenhet, utan at de blifwa föragtade af alt beffedeligt folk; blifwa usle och onyttige, fattige, ansatte af sjukdomar och plågor, och utstälde för hwarjehanda straff af Förälldrar, Lärare och Öfwerhet, samt sin Skapare, i den mån de skulle blifwa ofnygge, obeffedelige, plumpe, butte, wanartige, ohöflige, högfärdige, arge, enwise, olydige, lättiesulle, falske, odygdige och ogudaktige.

Men sådana föreställningar böra ingalunda göras twärt och buttert, utan muntert, wänligen, lifligen, käriligen och lika som lefandes, altid råttande sig efter barnets tilstånd och des förmögenhet at fatta.

Barnens hog at läsa i bok, bör upelldas derigenom, at saken föreställes dem lätt och nöjsam, och at den hafwer ganska stor nytta med sig, nemligen at derigenom, ibland annat, winnes förmögenhet at läsa Guds ord, som gifwer oss närmare kunskap om wår Skapare, wårt förhållande emot honom, åfwen emot oss sjelfwe och andre menniskor m. m. Hwilket alt utgör den sanfärdiga wägen, för alla dem, som wilja blifwa lyckelige.

Et 7 års gammalt barn, bör kunna göra rätteligen beffed för sin Christendom, och det icke allenast igenom utanläsande, utan ock med egna ord, börandes man redan för sådane barn, listigen förklara, at Lagen, såsom i föregående anmärkt blifwit, icke är något of, utan den rätta wägledaren til vår sanna lyckfalgighet; Hwilket åsven igenom exempel, som barnen kunna hafwa sig bekante, bör bewisas; Ty derigenom födes hos dem, fullt upfåt at efterleswa Lagen. Läs 5 Mos. B. 6. Cap. 6, 7, 8, 9. vers. it. 11 Cap. 18, 19, 20, 21. v.

Men i stället för at sinaningom inöfwa de spåda barnen, i det som omförmålt är, och at igenom hwarjehanda skäl, som äro riktige och grundade, wänja dem wid det, som leder til dygd och Gudsfruktan, bår man merendels sig åt, såsom man wore sorgfällig, at intrycka uti de spåda sinnen, allehanda flygtigheter, odygder och falska Ideer, ända til busar och spöken, då sådant ej är at befara: Sådane flygtiga och falska begrep, hänga sedan wid, såsom en elak smak, uti et nytt kåril, at de, wid mognare åren, swåriligen, och ofta omöjeligen kunna afslådas, ja ofta, drifwa de inbilningskraften så högt, at farliga siukdomar åstadkommas.

Den wore enfaldig som mente, at förnuftiga och efter barnets förstånd lämpade förestälningar, ej skulle böja des hog och sinne, så wål, som en hop lögner och dårskaper.

Barnets siäl, är ju et förnuftigt wäsende, fast des egenfaper äro matte och såsom uti en dwala.

Den lilla siälen ligger likasom i linda, åsven som barnets kropp.

Och såsom barnets kropp och des spåda lemmar, strart af början måste ganska nått och noga jämfas och lindas, i det sck man will hafwa dem, wid mogna åren; man får icke slusfwa wid en sådan förwåttning och wrida lemmarne, utan ordning hit och dit, om kroppen med des lemmar, skall blifwa wacker och formlig: Likaledes måste ock barnets siäl på et förnuftigt sätt handledas; man får icke mata i barnet narraktigheter, lögner och dårskaper, om det med åren skal bekomma åra, wett, dygd och Gudsfruktan; utan man bör redan i barndomen, lägga en riktig grund, til en anständig wandel, och påbegynna den wäg, hwilken en dygdig och Gudfruktig menniska, hela sin lifstid igenom bör wandra.

Men, såsom redan anmärkt blifwit, sådant bör sse försigtigt, och lika som lefandes.

En trågårdsmästare är angelägen, så snart en telning ifrån sit frö upskiuter, at borttaga de knoppar, som kunde frambringa otienliga qwistar, ja äfwen, at hindra, at denne telning får wåra uti någon bugt, som med tiden kunde förorsaka et wanstapeligt tråd; m. m. borde man icke då, wara långt mera sorgfällig, at, på et tienligt och förnuftigt sätt, strart af början, upfostra et förnuftigt kreatur, som utaf Skaparen blifwit benådad med herrawälde öfwer alla trå, ja, öfwer alla de otaliga hela jordenes rikedomar?

Jag nekar icke, at man är angelägen, at hos de spåda barnen, förekomma sådant, som med tiden kunde göra dem lytte, til sin kropp; Men så stadnar det ock merendels derwid, utan at man med sorgfällighet biuder til, at implanta uti dem, dygd och Gudsfruktan, lika såsom en odygdig siäl ej skulle wanstapen en menniska tusende resor mer, än någon skadd lem, på des kropp; eller såsom en arg och odygdig siäl, icke på mångahanda sätt, skulle göra sin kropp, i sielswa werket, bräckelig och wanstapelig.

Barnen böra alltid med något syfvsättas, men deras göromål, til undwikande af ledsnad och misnöje, ofta ombytas.

De böra uti alt, wänjas wid någon ordning, och at förwätta sina göromål, med någon estertänka.

J alt böra de äga frihet, (dock at ordning och anständighet i akt tages) äfwen at tala och fråga, som listigen och grundeligen bör beswaras, så långt de kunna förstå.

Äldrig bör man, (hvilket jag icke kan säja för ofta) gifwa dem falska och ofanna ideer och berättelser, utan sanningen bör föreställas, så långt det sig göra låter.

Engalunda böra de beswåras med något högre, än de förmå fatta.

Såsom ej heller deras små syflor, böra wara dem beswårlige och ingalunda öfwergående, ja icke en gång til fulla swarande, emot deras Kropps krafter.

De böra upmuntras at wara anständigt glade, öppenhiertige, med afsty för sqwaller, medlidande, hielpsamme, ärlige m. m.

Man bör ändteligen utleta deras böjelse, så til ondt som godt, och försigtigt rätta sig derefter.

Men hela spelet är förloradt, om man icke vunnit deras kärlek och fullkommeligaste förtroende: Dersföre måste de alltid bemötas muntert, ömt, sagtnodigt och med all vänlighet och kärlighet; Ja, man bör sielf wisa sig emot dem ganska förtroligt; Den beskedeliga, sittiga och dygdiga, bör berömmas, och understundom, igenom belöningar, upmuntras. (Dertil behöfswes ej stort).

Försigtigt och oförmärkt, bör man ställa så til, at en åntring upkemer emellan barn, uti det som anständigt och dygdigt är. 2c. 2c.

Et 6 a 8 års barn, borde hålla bön morgon och qwäll, för de närwarande.

Derwid måste man wara sorgfällig, at den lilla själen, ställer sina tankar til Gud, och beder af hiertat.

Det är hiertrörande, at se och höra et så litet barn, lofwa sin Skapare; Och enär den menlösa själen bönar och lofsånger, gå utaf hiertat, röra de himmelen mer, än en annans, som uti många år, mer och mer nedfänkt sig uti allehanda sinligheter, odygder och ogudaktigheter.

Häremot, har man understundom, med mycken oro förnummit, huru de spådate munnar, med skärrande hals, sungit några fräcka, förargeliga och oanständiga wisor.

Så ringa och ensaldiga, förenämde och dylike reglor, af någon torde anses, så kan likwäl, utom dem, ingen rätt grundwal hos et barn läggas, til dygd och Gudsfruktan.

S. 41.

Stånds-personer, låta underwisa sine barn i Christendomen, antingen wid de publique Scholorne, eller af private Informatorer: Men å Landet kunna Barna-Scholor, wid Kyrkor inrättas, til tienst för dem, af Allmogen, som sielfwe, antingen, ej kunna lära sina barn läsa i bok och sin Christendom, eller ej hafwa lägligt tilfälle, at sända dem til allmänna Scholorne.

Wid berörde Sockne Schola, bör en from, Gudelig, och skickelig Karl tillsförordnas, som borde stå, under Herrar Prästernes inseende.

Det hade ock nytta med sig, om en skickelig Person, i hwarje Församling, der stora byar äro, eller flere, i de större Församlingarne, skulle utses, at resa by emellan, til barnens underwisning i förenämde stycken.

Då denne undervisning sker hemma i huset, kunna flere, tör hända föräldrar och tjänste-folk, få någon handledning och uppbyggelse, så i anseende til innanläsandet, som begrepet och utöfningen af sin Christendom.

I anseende til barnens ans och föda, wore ock hemma större beqwäm- lighet, än utom-hus.

Då barn läsa i bok, böra de tillhållas, at göra det högt, redigt och lång- samt; Ty utom det, man derigenom wet at de läsa, och intet sysslosätta sig med säfånga, hafwa ock de närwarande mycken förmån och uppbyggelse derutaf.

Til winnande af detta nyttiga ändamål, böra de, som äro i samma hus, förvätta sit arbete, i möjlig stillhet, utan prat och sorl; Och om flere barn äro tillsamman, böra de understundom läsa thurwis.

Emedan det är för sent och ganska swårt, at då först begynna med barna undervisningen, sedan de til 7 a 8 års ålder, under en tygellös lefnad, in- öfwat sig i allehanda skalckstycken och odygder, och deremot gjort sig tröga och ofskickeliga at lära det, som godt är, samt fattat affky för boken; Barnen äf- wen, wid de åren, kunna igenom arbete, göra någon nytta, wid Landtman- na- och annan hus-hållning; Allt dertfore, om et barn, då det wore 7 år gam- malt, icke kunde tåmmeligen rent läsa i bok, och göra någorlunda besked, för sin Christendom, borde des wårdslösa föräldrar, för hwarje påföljande må- nad, barnet skulle förblifwa i denna sin ofkunnighet, böta några daler, eller i brist af penningar, sitta en söndag i stocken, tillika med sit ofkunnoga barn.

S. 42.

Men jemte et sådant allswarfamt förordnande, beskrämjes en förnuftig Barna-upfostran, ganska mycket igenom Huse-besök.

Ty såsom en Trågårdsmästare, at jag ännu må betiena mig af den lik- nelsen, watnar och sköter sina plantor, oinsätter och består sina unga trån och telningar, plåstrar om dem, håller dem rena för ogräs och mass, binder dem wid et stöd, m. m. Så anser ock en rättskaffens arbetare i Christi wingård, för sin dyraste och aldra nöjsammaste skyldighet, at besöka, och hafwa ömaste inseende öfwer de späda Församlingens plantor, wäl wetande, at eljest, utaf dem, upwåra odugeliga trån, för hwilka han måste stå til ansvar, hos Win- gårds-mannen.

Wid Huse-besök, tillser altså en öm Församlingens Lärare, om Föräldrarne på behörigt sätt, upfostra sina barn; Sielf handleder han Föräldrarne, och dem, som dermed äro sysslosatte, och wisar igenom sin åtgärd, huru frö, til en sann dygd och Gudsfruktan, skal implantas hos sådane små Barn.

Föräldrarne förmanar han, at icke, såsom merendels är wanligt, tillåta et sielfswäldigt utelöpande för sina barn; Ty om deras Kropps styrka är tillräckelig, til stimm och springande, så kunna ock någre små syslor inomhus, påhittas, som roa och gagna, utan at skada hwarcken seder eller hälsa, såsom wid stimm och löp utomhus. Likaledes undervättar och påminner han, både Barn och Föräldrar, om deras pligt och skyldighet, at på det ömaste akta sin kropp och sköta sin hälsa, såsom en dyr egendom, wi undfäde af Skaparen; Hwilket åliggande, de fläste anse såsom en indifferent sak, oansedt i det samma man förspilt sin hälsa, sätter man sig ur stånd at fullgöra sin pligt och skyldighet emot Gud, sig sielf och sin nästa, och handgripeligen handlar emot Budordet, som förbuder dröp, gör sig för sina Medborgare beswärlig, samt ådrager sig, sjukdomar, plågor och en tidig död.

Men at lätta erhållandet af förenämde de aldra-wigtigaste ändamål, borde en kort, men tydelig och grundelig undervisning, om Barna-upfostran, under namn af Upfostrings-reglor, författas: Hwarwid likaledes borde bifogas medicorum allmänna och nödigaste påminnelser, huru en menniska skal akta sin kropp och sköta sin hälsa: I synnerhet borde de sjukdomar omröras, som leda sit ursprung af fräsevi och skörlesnad; Ty okunnogheten om dessa lasters skadeliga påföljder, gör at ungdomen, så lätt rusar uti sådane sinligheter.

S. 43.

Widare, såsom Prädike-stolen är den ort, der salighetenes wäg, för hela Församlingen läres och odygderne bestraffas; Så kan och bör en Israels wäktare, wid Huse-besök, göra närmare tillämpning utaf alt sådant, efter Åhörarenas sälljagtiga tilstånd, derwid i akt tagandes, all Christelig föresigtighet.

Dem gamlom, undervisar och tiktalar han, såsom sin Fader och sine käre Bröder, dem ungdom, såsom sine käre Barn, uti mycken kärlek och med sagtmodigom anda.

För de ensaldige, gör han saken lätt, derigenom at han, utaf Guds ord, föreställer salighetenes wäg, ensaldigt, men tydeligen och grundeligen.

De willfarande rättar han käriligen, undersöker och häfwer orsaken til deras wilfarelse.

Han bortrifwer det täckelse, som skrymtare dölsa sig under, öfwerlygandes dem, huru et twungit, förstådt och konstladt wäsende, är oroligt och plågende, men deremot, huru obekrifweligen angenämt och liustligt det är, at älska och wörda sin Skapare af hertat.

De bedröfwade och swärmodige, underwisar, tröstar och hugswalar han, granneligen görandes sig underrättad, hwarutaf deras ångsliga tillstånd härrörer, hwarestefter han lämpar läkedomem.

Emedan de uppenbart ogudaktige, måste besökas med Lagsens hammare, så tager han det steget ganska warsamt, för at icke göra det förhateligit: Följandes härutinnan Propheten Natans exempel, som fuller hade rent hugg på Konung David, men ändå ej gick bröstganges på honom, utan igenom sin försigtighet, hade Konungen at dömma sig sielwän.

Men igenom den största försigtighet, utan Åhörarnes förtroende, uträttar en Församlingens Lärare föga, hälst då uppenbara synder, wid Husebesök angripas.

Och såsom en dygdig, Gudfruktig och försigtig wandel, naturligen föder utaf sig et sådant förtroende; Så bör en Församlingens Lärare, äfwen, i det affeendet, wara högst angelägen, om en sann dygd och Gudsfruktan.

Dy då en Präst, som blifwer ansedd för ogudaktig, tiltalar någon af sine åhörare, til exempel för efterlåtenhet uti sit ämbete, får han til swar, af sine åhörare, du är sielf efterlåten uti dit dyra ämbete.

Då han tiltalar en annan, för en lösaktig lefnad: Swarar man honom; Du lefwer ju sielf likaledes.

Då han förmanar någon til kärlek och sänja; får han ej bättre swar, än det han äfwen träter och procefar. 2c. 2c.

Alt således en ogudaktig Präst, icke får öfna sin mun, til bestraffning, wid Husebesök, utan fara at exponera sig sielwän.

Alt förtiga, det en Präst, icke kan med den drift och innerliga åhoga, med den listighet och intagande behagelighet, upmuntra och leda sine åhörare, til kärlek emot Gud och tron på Christum, samt underrätta dem om de trognas

lycksaliga tilstånd redan här i lifwet, om han sielf icke älskar Gud af hiertat, äger den saliggörande tron, och hos sig sielf erfar, det lycksaliga tilstånd, som de med Gud förenade, äro uti: Såsom han ej heller af hiertat och med allware och eftertryck, kan bestraffa syndare, i synnerhet dem, som äro begifne, på sådana synder, som han sielf.

Men en Christi tienare, som igenom en sann Gudsfruktan och exemplariskt lefwerne, wunnit sine åhörars förtroende, kärlek och högaktning, får tilwäga mycket godt, igenom försigtigt anstälde husebesök.

Han åstadkommer, långt bättre än någon annan, förlikning emellan äkta folk; emellan Föräldrar och Barn, emellan Husbönder eller Matmödrar och Tjenstefolk; samt Grannar emellan; Hålst han är waksam öfwer sin hjord och passar på tiden, så at han redan i början, utsläcker sådana trätognistor, innan de i låga utbrista.

Andre dödelige, samt Land och Rike ödeläggande synder, såsom hordom, fylleri, högfärd, yppighet och öfwerflöd, Swilodagens ohelgande, igenom allehanda lekar, spel, stimm och löp, i synnerhet af ungt folk &c. &c. kunna äfwen ganska mycket hindras, och förnuftigare lefnadsart införas, igenom behörigen anstälde Husebesök.

Ja, det oförsyntha förakt af Borgerliga stadgar och påbud, skulle ganska mycket hämmas och förebyggas, om en nitisk Präst, icke allenast på Prädikstolen, utan ock wid Husebesök, grundeligen skulle öfvertyga sådana Lagbrytare, at de begå en dödlig synd, då de öfwertråda den Borgerliga Lagen; at de förolämpa och skada, icke allenast, sin Lagliga Öfwerhet, utan ock sina Medborgare, på mångahanda sätt, och således begå werkeligen stöld och bedrägeri &c. At de skada sig sielf, och i synnerhet på längden, sin afföda, derigenom, at de underminera Rikets wälfärd, och ådraga sig och den (sin egen afföda) Försynens onåd och hämd, samt på köpet, blifwa i Tideböckerne teknade, för skamfläckar i samhället.

Sannerligen håller jag före, at icke Hundrade Fiscaler äro i stånd at förmå så många til efterlefnad af den Borgerliga Lagen, som en enda rättfärdig och skickelig Prästman: Såsom ock denne, åstadkommer en willig och ålta, men Fiscalen, en twungen Laglydnad, som är ganska osäker och wacklande.

Således har jag i korthet yttrat mina ensaldiga tankar, om den Förfallna Christendomens uphielpande.

De utwågar jag föreslagit, at erhålla skickelige Lärare i Församlingen; samt at komma i erfarenhet, huruvida hwar och en af dem, fullgjordt sin skyldighet, äro bidragande til ändamålet, och utom dem, eller några dylika författningar, står den förfallna Christendomens uphielpande, ej at förwänta.

Hwad den föreslagne Disputations=methoden, wid Präste=mötet, beträffar, så är den både nyttig och nödwändig, såsom den ock, ganska lätt, läter sig practicera.

Ämbetets wigt, erfordrar tillräckelig Controll, som utom Prädike=utdraget och Diarium ej kan århållas.

Sielfwa billigheten talar för det, at de, som göra ansöknin, om en och samma Präste=lågenhet, böra Examineras tillika och på en gång: Samt äga frihet, at föreställa hwarandra några frågor, och, at anföra, om något wid Examen, eller Prädike=utdraget, eller Diarium, wore at påminna.

Ly hwar och en hafwer ju rättighet, at bewaka den sak, som honom rör; hwilket, wid detta tilfälle är så mycket mera nödigt, som icke allenast de sökandes, utan ock Församlingens, ja hela samhällets förmån, derunder beror.

Jag medgifwer, at många af dem, som äro antagne til Församlingens Lärare, intet äro i stånd, at fullgöra det, som wid Disputerandet, Prädike=utdraget, Diarium m. m. kan wara at tilgöra.

Men emedan sådant härrör, antingen derutas, at de warit ofskickelige, då de tilträdt sit dyra ämbete, eller ock at de sedermera wårdslösas med sina Studier och sina Ämbets=sysslor; så följer, at då desse bågse olågenheter, igenom den föreslagne metoden, förebyggas, det onefeligen blifwer långt säkra, at Herrans tienare, framdeles, mangrant kunde fullgöra ofwannående skyldigheter, i fall berörde method, skulle widtagas: Såsom ock skickelige och samwetsöme Präster, i denna dag, wore både willige och i stånd, at fullgöra, det man här föreslagit, om sådant af höga Öfwerheten skulle påbudas.

Det som för öfrigt häremot kunde inwändas, nemligen, at Åhörarne, uti en del Församlingar, äro fringspridda och aflågsne, at resorne dem emellan,

Äro Herrar Prästerne til ganska stort hinder, uphåfwer icke bruket och nyttan af det som blifwit föreslagit.

1:0 Mötet berörde hinder, af åhörarnes aflågsenhet, i så Socknar; Och ingen kan påstå, at för en olågenhet, hos några så, en god inrättning bör stå tillbaka.

2:0 Då en själa-sörjare, uti sådana obehväma Församlingar, skulle upföra uti sit diarium, hwad han derstädes tilgiort, item hwilka hinder, som legat honom i wågen, så kunde hans slit och skickelighet derutas nogsamnt utronas, och jemföras med Lärarnes, i behwåmligare Församlingar.

Såsom ock 3:0 Sådane widlyftige Församlingar kunna, om Gud hålsa och fred förlånar, blifwa mer upodlade och tätare bebodde, samt uti dem, flere Kyrkor anlagde (*).

Det torde ock härwid kunna anmärkas, at den som påstår, det Herrar Prästerne, utan något hinder uti deras åmbete, kunna åslas med jordbruket, hafwa aldeles ingen anledning at andraga det inkast, at Herrar Prästerne, ej hinna med det arbete, som det föreslagne Diarium och Prädike-utdraget hafwa med sig.

Det som så nära rörer, ens wigtiga åmbete, måste wissertligen hafwa förträde, för det, som är fremmande, och är af mindre wig, och hwartil man af sin hufwudman, den yppersta själa-herden, icke är kallad och antagen.

Och emedan det är demotståndligt, at et åmbete, med behörig kontroll, är hundrade resor bättre, än et åmbete utan kontroll: Så tyckes, at en noga kontroll, wid Prästestifflorna, är så oumgångeligen nödig, at de Församlingar, som nu skötas af en ensam Präst, hålre borde blifwa försedde med 2:ne Präster, än at denne föreslagne nödiga kontroll, hos dem skulle saknas: Hwarföre, der 2:ne Präster finnas, wid en kyrka, ingen ting, hwarken emot diarium eller prädike utdraget m. m. kan wara at erindra.

Skulle ock prädike utdraget, såsom något beswårligt för ensamman Präster, asprutas, så är åtminstone alt det, som angående disputations methoden, diarium och examina anfördt blifwit, af en oumgångelig nödwändighet, samt lätt at verkställa af skickelige Präster.

(*) Nu merå har vår Nådiga Öfwerhet ganska wisligen indragit några öfwerflödiga helgedagar, hwarigenom, i synnerhet för de Herrar Präster, som uti en kyrka, äro ensamma Lärare. någon lindring skedd.

§. 45.

Allt förefe Församlingen med stickelige Lärare, samt at tilhålla dem, at noga fullgöra sin skyldighet, ankommer på det Högwördige Dom-Capitlets ömaste åtgärd och tillsyn.

Då någon af Herrar Prästerne gynnas derigenom, at med des wårdslöshet uti ämbetet, eller någon olaglighet och odygd, öfwerfes och lämnas utan alfwarsam correction, så skadas, i det samma, Församlingen ganska mycket, ja ock det borgerliga samhället, såsom förut är anmärkt.

Men hwad sade jag? Någon af Herrar Prästerne gynnas ic.

Männe Prästen gynnas derigenom, at man ser igenom fingren med des olagliga förhållande? ingalunda. Utan man skadar honom swårliga, då man hjälper til, at göra honom til en lagbrytare, och at ådraga honom det aldras hårdaste ansvar.

Och såsom ingen menniska, kan wårre skadas, än då man understödjer des böjelse och wana, at öfwerträda lagen; I ty lagbrott, såsom förut är anmärkt, tilskyndar menniskan allehanda olyckor; så kan deremot ingen större tjenst bewisas någon menniska, än då man förmår och tilhåller honom, at göra efter det lagen och Guds ord påbiuda: Allt dertöre, ju nogare och alfwarsammare tillsyn, det Högwördige Dom-Capitlet har öfwer det wördiga Prästerskapet, ju mera godt åstadkommes i Församlingen, i Samhället och hos sielfwa det wördiga Prästerskapet.

Uck! Du oändelige himmelens och jordens Skapare, huru wise äro icke Dine lagar, och huru oändelige äro icke Dine rikedomar? Du tilbiuder alla menniskor alfköns lycka och wälgång. Alla menniskor erhålla ock en sanskyldig, både andelig och timmelig lycka, då Dine lagar åtföljas: andre af menniskor uppspundne wägar til lycksalighet, äro gyeckleri och dårskaper, som leda til förderf.

§. 46.

Det Högwördiga Ståndet hade ock et önsfeligit tilfalle, at för Hans Kongl. Maj:it och Rikens Höglöfliche Ständer, å daga lägga, sin ömhet och nit, wid Församlingens skötsel, om det uti sina Riksdags Relationer, skulle, så mycket det sig göra låter, gifwa wid handen, sina steg och författningar, om den förfallna Christendomens uphielpande, samt om församlingarnes tilstånd, i det som ankommer på deras tillsyn och åtgärd.

Sådane, ja alla Riksdags Relationer, kunde med mycken nytta, wid Riksdagens början, igenom Trycket utgifwas, och några exemplar i skåderne,

afwen ock i landsorterne, utdelas: Ty derigenom skulle alla Rikets medlemmar, så öppet tillfälle, at göra sina anmärkningar, och at gifwa sina reflectio-
ner och förslager efter omständigheterna.

Frihetens esprit erfordrar, at behörigt nyttjande utaf den samma (fri-
heten) göres så widsträckt, som möjligit är.

S. 47.

Sluteligen bör jag med par ord omvöra, at det, som i föregående blif-
wit andragit, om den förfallna Christendomens uphielpande, har fuller egen-
teligen affeende, uppå Lands- Församlingarne: Dock såsom Herrar Präster-
nes göromål, så å landet, som i städerne, uti det hufvudsakeliga öfwerens-
kommer, så blifwer den lilla ändring lätt, som särskilte omständigheter kunna
erfordra.

Man måste bedröfweligen tilstå, at mycket folk i städerne, ju större ju
mer, äro lika såsom dränkte, uti allehanda sinligheter: Och såsom en stor del
af dem, äger upöfwadt förstånd, och hafwa ymnog tillgång på förledande böc-
ker, så kunna de ock emfinteligen enkylla och bemantla sina odygder, med alla
de skenfagra skäl, som ondskan upspunnit til deras förswar.

Och emedan invånarne i städerne plåga dageligit umgänge, så reta
och låcka de hwarandra, så genom samtal, som exempel, til det som sinligt
är: at således mycket folk i städerne, äro lika som naturaliserade, insnärde och
inwirade, uti allehanda slags odygder.

S. 48.

De hufvudlastar, som, jemte Guds Ords förakt, öfwertygga oss om den
förfallna Christendomen, så i städerne som på landet, äro yppighet och öfwer-
flöd, högfärd, egennytta och bedrägerier, lösaktighet och skörlesnad, m. m.

Desse odygder böra angripas med Politiska, Deconomiska, Medicinska
och Theologiska skäl.

Ibland de Politiska skälen kan räknas, Öfwerhetens Kraftiga Påbud,
til et fermt executions werk; så at lån, på föresattan dag, utan all invänd-
ning, skall betalas.

Item, at den intet skulle få cedera bonis, utan at han skulle på skam-
pälén, blifwa tecknad för en bedragare, som ej förmår betala sin skuld, då
han icke kan bewisa, at honom timade olyckeliga händelser, dem en försig-
tig menniska ej kunnat förutse, gjordt honom dertil oförmögen.

Bedrägerier och oloflig åtkomst til andras penningar och egendom, skulle derigenom kraftigt hindras, samt yppighet och öfverflöd, med andra odygder, til en stor del, afstadna utaf sig sielf, såsom en eid utfloknar, då brånfle undanvödies. Lättian, som med fog kallas diefvoulens örnagåt, skulle och minskas: och deremot slit och försigtighet, wid löflige och nyttige arbeten och föremål, tiltaga, tillika med åra och tro medborgare emellan. Den torfs tige kunde med lätthet erhålla lån, och den som lånte kunde med säkerhet åter bekomma sit. Medborgare skulle således inbördes, med nöje, befrämja hvarz andras fördel.

En Deconom yrkar det samma uppå det högsta: Han wisar tydeligen, at intet hushåll, litet eller stort, följaktligen intet samhälle kan bestå, der bedrägerier fritt utöfwas, och der yppighet och öfverflöd, igenom dem underhålls: Han framdrager 1000:de tals exempel derpå, at de förmågnaste hushåll, igenom yppighet och öfverflöd, försatt sig i armod och fattigdom: Han påstår, at såsom en helgedom, Debet och Credit, riktigt skall hållas, och anser den för en wanhederlig lem uti det allmänna, som icke igenom egen idoghet på löfligt sätt, biuder til at förmera den egendom, Försynen, på et eller annat sätt gifwit honom, utan deremot minskar den samma, igenom hward flöseri som hålft.

En Medicus upräknar de många sjukdomar, som tillkomma igenom öfverflöd och öförflefnad: Han beskriver sjukdomarnes plågor, och deras långvarighet: Han föreställer swårigheten eller omöjeligheten at bota sådana sjukdomar, och sluteligen, framter en dryg räkning, ifrån sig och Apoteketaren.

Såsom en Theolog och Moralist, yrka på sedernes renhet och en sann Gudsfruktan, efter det uppenbarade ordet och et sundt förnuft; så afmåla de och lynnet af all odugd och ogudaktighet, uti sin swarta färg: De ställa den odygda och ogudaktiga under ögonen, huru han, i hwarje handa affeenden, plågar sig sielf och bereder sig olyckor, i den mon han öfverträder Guds och Öfverhetens Lag: Och huru illa det passar sig, för et så ädelt Creatur, som men niskan är, at begå nedriga och stygga gerningar, och at förakta salighetens ordning, hålft man således gör sig owärdig, til alla de härliga förmoner, den nådefulle Skaparen, har åmnat menniskan.

Hwarje menniska, som har sit förnuft i behåll, måste tilstå, at desse och fle^re dyllke skäl, som til at håfwa och fördrifwa odygden, kunna andragas, äro handgripelige och oemotsäjelige, följaktligen då de behörigen och försigtigt
 nytt

nyttias, af den, som sielf förer en dygdig och Christellig wandel, måste åstadkomma sedernes förbättring och en sann Gudsfruktan.

Men någon kunde invända, at såsom odygd och ogudaktighet, nu mera utöfwas utan blygsel, så at man skryter öfwer det man igenom rånker och illfistighet, befrämjat olagliga och nedriga göromål, och at man begått de styggaste laster: Ja, man blyges wid, at wara dygdig och Gudsfruktig: Den oförskända odygdiga hopen måste följas: och emedan odygd och ogudaktighet, således intagit det säte, som dygden tillkommer, så är man sorgfällig, at sätta behagelig färg uppå odygden. De skäl, igenom hvilka odygden angripes, blifwa bemötte med hwarjehanda illpariga infällen och stick-ord. Man föragtär, man begabbar, man förföljer och ställer den under åtlöje, som biuder til, at öfvertyga dem, om deras oansändiga och odygdiga lefnad, och derifrån leda dem, til dygd och Gudsfruktan.

Och emedan alt sådant at urhårda, öfvergår menniskligt tålmod, wågar ingen uppå, at bestorma en så mycket inrotad, utwidgad och befastad odygd och ogudaktighet: hwarföre detta högstbeklageliga onda, blifwer oboteligt.

Detta låter ganska bedröfweligt, såsom det ock hafwer speciem veri, sed speciem tantum.

Swad de Politiska skålen angår, så kunna de icke göras kraselöse, Igenom qwicka infällen och stick-ord: Ty då executions betienten, tager ifrån huset, hwad der finnes: då han beledsagar den granna slöfaren och bedragaren til gillstugan eller på slottet, så är ej tid, hwarken för honom eller för hustru och barn, at göra gåck och åtlöje, af sådana ceremonier: hvilka, sedan de gådt förut, måste de Deconomiska skålen, blifwa gällande, om icke förr.

Swad argumenta medica angår, äro de ej eller at skämta med.

Då den, som plågas af en swår sjukdom, blifwer påmint och öfvertygad derom, at hans odygdiga och ogudaktiga lefnad, warit orsaken til des sjukdom och plågor, så är det wisseligen et nog werkande skäl, til at afhålla en odygig och ogudaktig ifrån des lastbara lefnad: ja, ingen menniska är så hård och så grym, at ju icke sådane skäl werka på honom: och oansedt icke alle äro utskälde, hwarken för executorer eller plågande sjukdomar: likwål då man är öfvertygad derom, at et så swårt öde förestår alla dem, som utöfwa den eller den odygden eller ogudaktigheten, så måste ju sådane föreställningar wara werkande.

Ötterligare, enår de skäl, til en dygdig lefnad, som tagas utaf Moral och Theologie, jämsföras, med alla de qwicka och löjeliga infällen, odygden för-

swaras med, jemte alt det smink, som sättes uppå odygd och ogudaktighet, så måste hwar och en förnuftig menniska tilstå, at de förra, äro såsom et tve-äggat swärd, och de sednare, såsom et förmultnad t strå; at de förra wåga druggare än guld, och de sednare, lika med wäder; at de förra, äro klarare än solen, och de sednare, swartare än det tiöckaste mörker.

Männe nu icke den, som har et tve-äggadt swärd uti sin hand, kan wåga sig uti strid med den, som hafwer uti sin hand et förmultnad t strå, om det ock hade skapnad af et swärd? Männe icke et stycke guld, då det lägges på wåg-skålen, upwäger en wäderbubbla?

Och männe icke en klar och skinande Sol, fördrifwer et tiöckt och swart mörker? Jo, alt detta är oemotsäseligt.

Det wore altså et ganska bedröfweligt kännetecken, om någon af det Högwördiga Prästerkapet, wore försagd, at angripa odygd och ogudaktighet, antingen i fruktan för at ingen ting kunna uträtta, eller at blifwa utstald, för de odygdigas och ogudaktigas åtlöje och förföljelse.

Swänne Krigs-härar, wåga sig i strid emot hwarandra, wansedt de, å ömse sidor äro lika wäl bewäpnade, och anföras af Generaler, som kunna wara lika goda; Arminstone äro de bägge menniskor: Skulle då de, som wäl bewäpnade, strida under Christi fana, och äro förwiffade om Guds Nådiga Hielp och försyn, wara försagde, at ansätta de laster och synder, som utöfwas, af odygdiga och ogudaktiga menniskor, hwilkas anförare, är bunden med mörk-sens kådiör? Propheterne, äfwen som Lärarne, uti de första Församlingens tider, hafwa med glädie utstادت menniskors hat och förföljelse, ja sielswa döden: Sådane wederstyggeliga grymheter, har man igenom Guds nådiga försyn, denna tiden ej at frukta före: Deremot, ånniuter det Högwördiga Prästerkapet, alt hågn och försvar, utaf wår Nådiga Swerhet: Således kan odygd och ogudaktighet, ehuru allmän och högtkommen den är, utan farhoga, för swårigheter, angripas, och igenom Guds nåd, lyckeligen häfwas, af alla de Christi tienare, som äro utrustade med anda och kraft, och en Christelig försigtighet.

En grundelig lärdom och en exemplarisk wandel äro, såsom redan anmärkt blifwit, för en församlingens tienare, lika nödwändige: han sielf, hans hustru och barn och alt hans folk, böra wara et lesiwande exempel för åhörarne, uti dygd och Gudsfruktan: hela hans hus, hans barna-upfostran och alla hans inrättningar, böra lysa, icke af ståt, pragt och fåfånga, utan af Gudsfruktan

fruktan, förnuft och laglydnad: med et ord, en Präst, bör wara ostraffelig, ene hustrus man, wakande, nyckter, sedig, gästgifware w. den gudfruktig barn hafwer, den sit hus wäl förestår: Ty om han icke kan förestå sit eget hus, huru kan han då förestå Guds församling?

En sådan uti sit lefwerne exemplarisk, och uti sin lära grundfast, och uti sit ämbete nitisk och försigtig Präst, förwarfwar sig kärlek, aktning och wördnad hos hwar man; ja, den odygdsige och ogudaktige, måste blygas och bås wa för honom, hos hwilken alt det som är dygdigt d. å. stort och förträffeligt framlyser.

Hans förnuftiga och allwarfamma wandel, hans grundeliga, kärleksfulla och försigtiga föreställningar, blifwa alt derföre icke begabbade, ej eller stål las under åtlöje: Men om hos Läraren sielf, fattas antingen grundelig kunskap, eller en sann dygd och Gudsfruktan och en exemplarisk wandel och försigtighet, må han skylla sig sielf, om han blifwer begabbad, då han ifrar mot laster och odygder hos andra: och hwad kan wäl en okunnog och oförsigtig, eller ogudaktig, den man anser för en skrymtare och gycklare, uträtta.

Om det passade sig, kunde flere exempel derå andragas, huru mycket godt, en rättfäffens Församligens Lärare, hos sine åhörare åstadkommer.

Ty såsom de medel, hwilka den nådefulle Guden, förordnat, at häfwa odygd och ogudaktighet, men deremot, at befrämja dygd och Gudsfruktan, äro tienlige til sådane ändamål, så erhålles ock ändamålen, i sielfwa werket, (åtminstone på tiden) om medlen behörigen nyttias.

Så swårt det torde synas, at winna bättring hos dem, som oförsynt wandrat på syndenes wäg, tils de hunnit inemot til grassens brädd, och således blifwit, uti alt hwad synd och odygd är, lika såsom naturaliserade, så håller jag dock före, at försigtige och rättfäffens Lärare, kunde hos dem, och igenom dem, lätteligen uträtta mycket godt. Ty såsom människan alltid, åtminstone hemligen, oroas af odygdene, så ledsna ock deras trålar på slutet, då affecterne begynna at sagta sig, tillika med astagandet af lifskrafterne: derhos när de steg, som just föra människan in i ewigheten, naturligen leda henne på någon allwarfsam estertanka; så är människan, fort för sin afresa ifrån denna werlden, i det tillstånd, at de Lärare, som jemte försigtighet, äga en grundelig kunskap och en lysande Gudsfruktan, kunna igenom Guds nåd, hos henne åstadkomma bättring af hertat.

Sedan man wunnit de äldrestegne, göra deras exempel och föreställningar mycket intryck; Såsom de ock med fullkommelig werkan, skulle befrämja en förbättrad barna upfostran, (åtminstone i ansende til sine barnabarn) hwar igenom den förfallna Christendomen, i betydligaste måtto skulle uphielpas.

Ware dock långt ifrån mig, at instränka Guds nåde-werkan, innom wissa åldrar.

Jag tror fullligen, at den skulle sträcka sig, til alla stånd, och alla åldrar, enär Församlingenes Lärare, endrättigt, med försigtighet och full nit, skulle besitta sig, om den förfallna Christendomens uphielpande.

Det wore en grof ogudaktighet, at tänka här om annorlunda.

Men om slit och försigtighet, härwid saknas, må ingen undra deröfver, om odygd och ogudaktighet, mer och mer tilltager, och Christendomen diupare och diupare förfaller.

Ejst måste man tilstå, at odygd och ogudaktighet, är swårare at utrota, uti fela samhällen, än uti enwälds regeringar: aldenstund partierne, uti fria samhällen, äro uti ständig activitet, emot hwarandra, hwilkas intresse, ofta erfordrar, underhållandet af wissa laster.

Deremot, en enwälds Konung, utgifwer Lagar och gör författningar, efter behag, ändrar dem efter omständigheterna, och befordrar dem, med fullsommeligaste drift til werksällighet: mycket dependerar, af hans författningar, och ej mindre, af hans egna höga efterdömen, i Gudsfruktan.

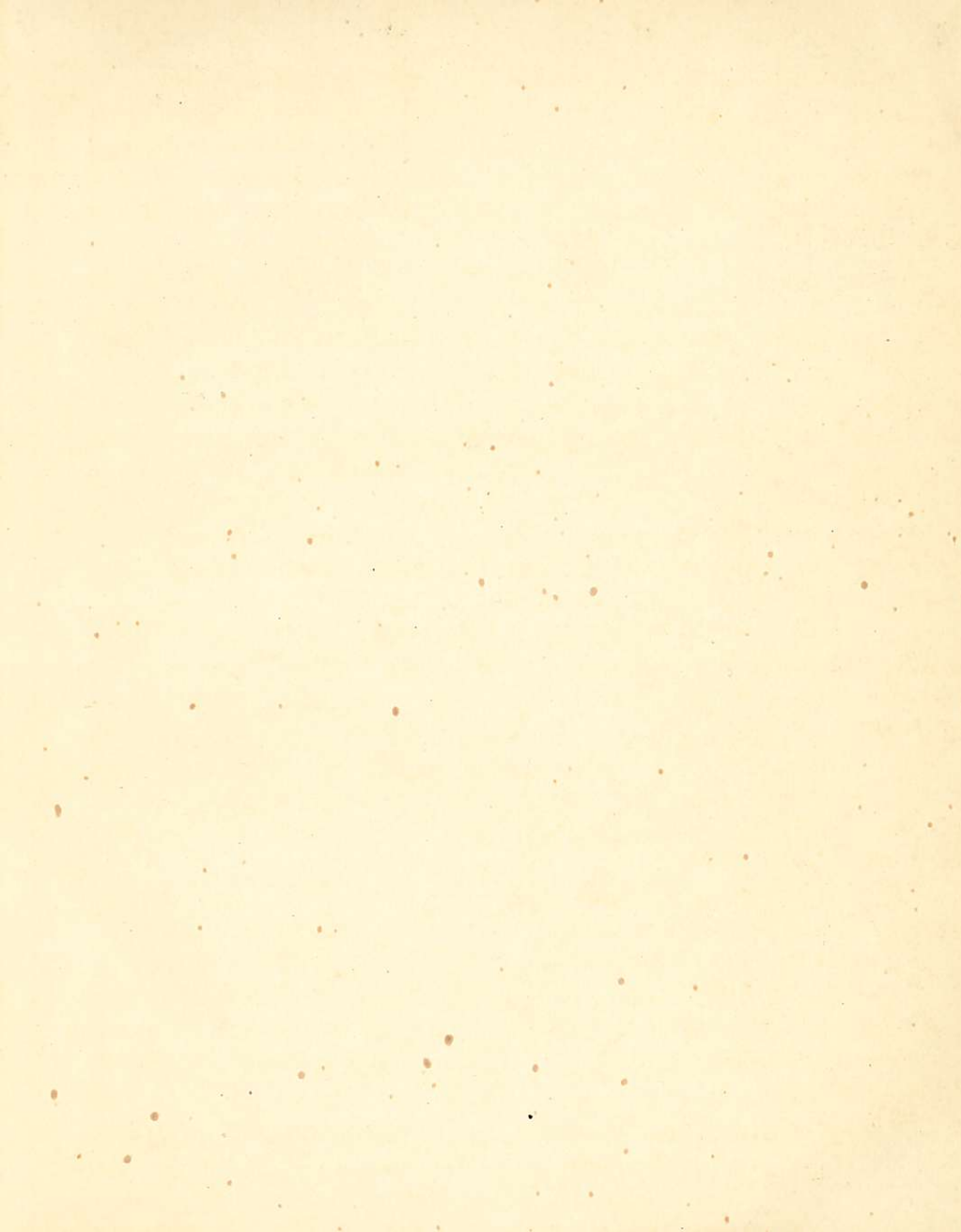
Derföre har man sagt, *qualis rex talis grex*; item, *regis ad exemplum torus componitur orbis*; item, sådan som husbonden är, sådana äro ock hans tienare: Hwilka ordspråk, likaledes hafwa affeende på dem, som förestå Guds Församling.

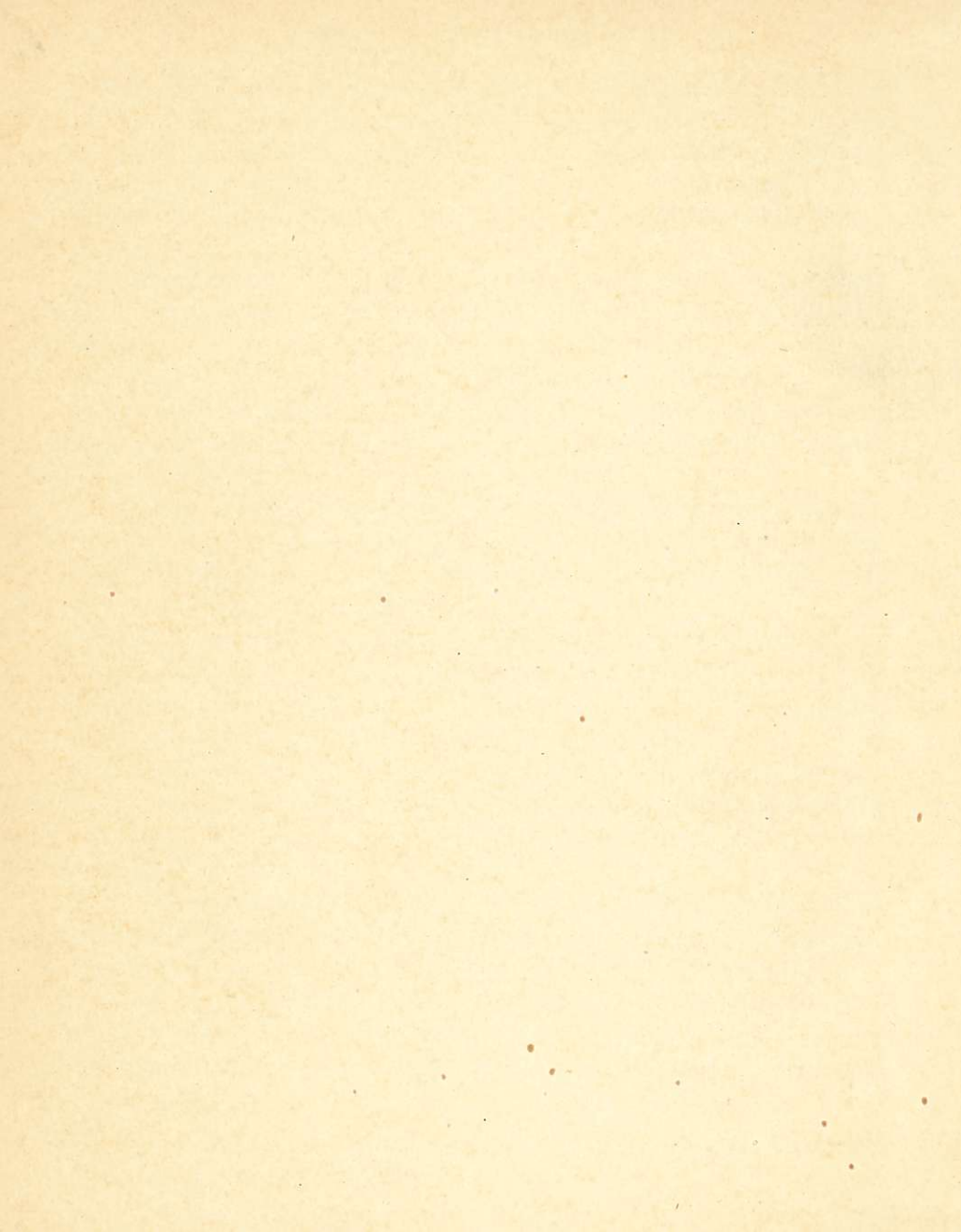
Men at närmare granska och förbättra det, som uti detta wigtiga ämnet, anfördt är, tilhör i synnerhet, det Högwördiga Ståndet och des wårda medlemmar.

Derwid bör ingen tid försummas: Ty nu mera, har ondskan stigit så högt, at både Guds och werldslig Lag, aldeles föraktas, hwarigenom ock wår borgerliga sällhet, blifwit utstald, för yttersta undergång, utan särdeles hopp, om hielp, af några politiska botemedel (*). Herre öpna öf ögonen at wi måtte se under i Din Lag!

(*) Förre än igenom Guds Försyn, den lyckeliga ändringen sedde i Regerings-sättet, tänkte man uppå en ända med försträckelse.

Ro. Hartauskij.
Kraftman

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 0995

X

mf.

